

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1885. Första Kammaren. N:o 14.

Fredagen den 6 Mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Anmälades och bordlades Banko-Utskottets utlåtande N:o 6, i fråga om användandet af Riksbankens vinst för år 1884.

Ledighet från riksdagsgörömaalen beviljades Herr *Hasselrot* under 14 dagar från och med den 9 innevarande Mars och Herr *Fröberg* under 3 veckor från den 11 i samma månad.

Föredrogos och biföllos Banko-Utskottets den 4 i denna månad bordlagda utlåtanden:

N:o 3, i fråga om afskrifning ur Riksbankens hufvudkontors räkenskaper af åtskilliga fordringar;

N:o 4, i fråga om afskrifning ur Riksbankens afdelningskontors i Göteborg räkenskaper af åtskilliga fordringar; samt

N:o 5, i fråga om afskrifning ur Riksbankens afdelningskontors i Visby räkenskaper af åtskilliga fordringar.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran Lag-Utskottets den 4 innevarande Mars bordlagda utlåtanden N:is 13—16.

På framställning af Herr Grefven och Talmannen beslöts, att å föredragningslistan till nästa sammanträde skulle sättas sist de denna dag andra gången bordlagda utlåtandena samt näst framför dessa de ärenden, som vid Kammarens sammanträde den 4 innevarande Mars bordlagts för andra gången, äfvensom att främst å nämnda lista skulle uppföras Banko-Utskottets utlåtande N:o 6.

Justerades ett protokollsutdrag för detta sammanträde, hvarefter Kammaren åtskildes kl. 2,35 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.

Lördagen den 7 Mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr Statsrådet Friherre *Tamm* aflemnade Kongl Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående vissa eftergifter från statens sida i fråga om det åt Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag af staten beviljade låneunderstöd å 2,000,000 kronor;

2:o) angående förklarande att, då staten öfvertager de af nuvarande landshöfdingar, mot afdrag å lön, innehafvande boställsjordar, staten jemväl öfvertager vissa derå befintliga åbyggnader;

3:o) angående inlösen af skattefrälseräntor, kronotonde, som innehafves under enskild eganderätt, samt arbets- eller hofveriskydighet till skattesåld kronoegendom;

4:o) angående vissa nya bestämmelser i afseende å mått och vigt;

5:o) angående anslag till restauration af Upsala domkyrka; och

6:o) angående anslag till restauration af Skara domkyrka.

Herr Grefven och Talmannen mottog dessa propositioner med förklarande att de skulle af Kammaren i grundlagsenlig ordning behandlas.

Justerades protokollet för den 28 sistlidne Februari.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets utlåtande N:o 20, i anledning af väckta förslag dels om fortsättning af statens jernvägsbyggnader, dels om undersökningar i fråga om statsbanesystemets utvidgning och dels om beviljande af statslån till en enskild jernvägsanläggning.

Föredrogos och bordlades de nyss aflemnade Kongl. propositionerna.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran Banko-Utskottets under gårdagen bordlagda utlåtande N:o 6, i fråga om användandet af Riksbankens vinst för år 1884.

Föredrogs å nyo Lag-Utskottets den 24 och 25 sistlidne Februari bordlagda utlåtande N:o 8, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förändrade bestämmelser rörande ordalagen vid edgångs fullgörande, dels ock enskild motion om utbyte af edgång mot annan form af laglig försäkran.

På framställning af Herr Grefven och Talmannen beslöts, att förevarande utlåtande skulle punktvis företagas till afgörande, dervid beträffande 1 punkten Utskottets hemställan skulle förekomma efter det Kongl. Maj:ts proposition blifvit genomgången.

I enlighet härmed föredrogs nu

1 punkten.

Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förändrade bestämmelser rörande ordalagen vid edgångs fullgörande.

*Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande ordalagen vid edgång.*

Herr Wennerberg: Det är icke ovanligt att den, som erhållit ordet i en fråga, som mycket intresserar honom, börjar med att för Kammaren förklara, att frågan är af synnerlig vikt och, såsom orden ofta falla, säga: »vi stå nu inför Riksdagens viktigaste fråga». Utan att nu söka bibringa *andra* denna åsigt, så är det dock *min* öfvertygelse, att den nu föreliggande frågan är, måhända, Riksdagens viktigaste, och jag ber Kammaren att med afseende på denna min öfvertygelse ursäkta mig, om jag något länge tager Kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Det kan icke nekas, att edsförpligtandet inom vårt land under de senare århundradena tagit en sådan utsträckning, att det visserligen af mången och med skäl kan sägas innebära ett legaliseradt trots mot Herrens andra bud. Hvad som är fullkomligt visst är, att genom edernas öfverflöd, genom deras mångskiftande art och ofta orimliga förbindelser samt genom det ringa sammanhanget mellan vilkor och följd, hafva småningom de viktigaste och för hvarje ordnad samhälle nödvändiga ederna mist sin betydelse och kraft och de mindre nödvändiga kommit att för många kännas som ett tungt ok; och den fullt befogade klagan häröfver, som slutligen genom Riksdagens skrifvelse gifvit sig luft, anser jag helt och hållet hafva kommit från det stora missbruket af de flesta af dessa eder.

Att ederna kunna delas i löfteseder och bekräftelseeder, är ju en känd sak, och likaså att löfteseden ingalunda innebär samma skydd för samhället som bekräftelseeden, ej heller att saknaden af den förra är för samhället lika vådlig som af den senare, hvilken i vårt land liksom nästan alla tider i hvarje ordnad samhälle erkänts nödig och måst användas. Om man betänker hvad som innefattas i en löftesed, så blir

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande ord-
lagen vid ed-
gång.
(Forts.)

man nära nog förlägen om svar, då man efterfrågar grunden för den-
samma. Fåfängt söker man den i den kristna bekännelse vi hafva, till
hvilken såsom edsgrund jag skall återkomma senare. Det finnes dock
äfven en annan grund att stå på och det är förnuftets; men man söker
den lika fåfängt äfven der. Ty hvad innebär en löftesed? Jo, den
lofvande förbinder sig i ett visst tidsmoment att för all framtid vilja
tänka och handla efter den förbindelse han genom eden bekräftar.
Detta anser jag dock vara rent af oförnuftigt, ty intet af allt detta
ligger i hans skön att bestämma. Han anser det också som ett nöd-
vändigt ondt, som ett tvång, det han måste underkasta sig, och man
skjuter skulden på staten, som ålägger sådant tvång; och detta väl
icke utan skäl. Jag kan icke heller finna, att vi hafva någon grund
derför i vår religionsbekännelse, att der finnes någon befallning som
ålägger oss löfteseden.

Den viktigaste eden, vittneseden, *har* visserligen *formen* af en
löftesed, men den *är* en bekräftelseed och måste noga skiljas från de
egentliga löftesederna, och det är blott om dessa jag nu till en början
yttrar mig. — Då vår frälsare sade: »I skolen alls icke svärja», så
var det helt visst därför, att på hans tid bland judarne ett stort miss-
bruk af eden egde rum. Jag skulle nästan tro, att missbruket hos oss
har gått lika långt, som det befans vara gången då, och jag tror äfven,
att man skulle kunna inränga de flesta af våra löfteseder bland så-
dana, om hvilka katekesen säger, att de »i oträngdt mål ske», enär de
icke hafva förmåga att så, som staten åstundar, binda den svärjande.
Och dock — hvilken ytterlig ansträngning för att åstadkomma detta!
Huru lyder slutet på denna ed? Jo, man sätter sin själs eviga salighet
i pant för det framtida fullgörandet af hvad man i början af eden ut-
fäst sig under formen »jag lofvar och svär». Är det sammanhang här-
uti? Om vi tänka oss eden som en helt vanlig vilkorssats, hvad logiskt
samband finnes väl deri mellan vilkoret och följden? Om jag icke
gör det och det, så förklarar jag mig icke vilja hafva Guds hjälp, icke
vilja veta af min själs salighet! Men nu har jag förut sökt visa, att
hvad jag sålunda förbinder mig till, står icke i mitt skön att förfoga
öfver. Jag *kan* icke i den stund jag aflägger eden svära på annat än
hvad jag vet *hafva skett*, icke på hvad som kan *komma* att *ske* i en
framtid, som ej är min; lika litet som framtidens tänkande, viljande
och handlande hos någon individ äro uteslutande hans. »I kunnen
icke så mycket som ens något tänka såsom af eder själfva.» Den stund
jag svär, är jag skyldig att framlägga hvad jag vet, ty *det* vetandet
är mitt. Men deremot är det oförnuftigt att aflägga en ed på hvad jag
skall komma att vilja eller göra, ty vetandet derom är *icke* mitt.

Jag kan således icke finna, att Riksdagens önskan blifvit beaktad,
då man ännu under form af ed, börjande med ordet *svär*, vill kvar-
hålla dessa löfteseder, hvilka helt visst — jag har derom starka för-
hoppningar — snart skola gå sin väg och få den enda rationella for-
men, som helt enkelt är ett löfte inför världslig myndighet utan
allt betydande. Och hvarför icke? Alla hafva lagen till tuktomästare,
och den tjänsteman, domare eller prest, som icke sköter sin syssla ör-
dentligt, kan utsättas för lagens näpst. Jag kan således icke finna
annat än att alla löfteseder lämpligen kunde affattas sålunda: Jag

lofvar inför (vederbörande myndighet), att jag skall ställa mig till efterrättelse de föreskrifter, som (i afseende på mitt embete o. d.).

Såsom betecknande för dessa eders verkliga natur är äfven det, att den tjänsteman, som ej fullgjort sin ed, dock icke af allmänna rättsmedvetandet stämplas såsom menedare, och ej heller kan straffas såsom sådan. Har han ej fullgjort hvad han borde, kan han väl lagföras och få sitt straff därför, men såsom menedare anses han icke.

Under sådana förhållanden kan jag icke finna annat än att det varit lyckligt, om, då denna fråga ändtligen bragts inför Kongl. Maj:t och nu från honom återkommit till Riksdagen, man kunnat få alla dessa löfteseder förvandlade till obesvurna löften, aflagda inför världslig myndighet. Att jag härvid ej står alldeles utan stöd från myndigheternas sida, känner helt visst hvar och en af Kammarens ledamöter. I medlet af 1860-talet hemställdes från justitiekanslersembetet, om icke alla dessa löfteseder kunde försvinna eller förvandlas till hvad de i själfva verket äro — offentliga löften. Kongl. Maj:t fann dock icke för godt att lemna sitt bifall dertill.

Om genom det nu föreliggande förslaget således ett allt för strängt band blifvit kvarhållet öfver hvar och en, som måste gå en löftesed, får jag å andra sidan säga, att jag anser den nu föreslagna förändringen på ett högst betänkligt sätt lösa och förslappa kraften hos de eder, på hvilka rättssäkerheten i samhället äro i så hög grad beroende, nemligen bekräftelseederna, vittnes- och partseden. För att söka i någon mån stödja detta påstående, ber jag att få anföra, först hvad Riksdagen begärt, sedan några utdrag ur nya lagberedningens anförande och slutligen hvad Högsta Domstolens ledamöter hafva yttrat.

Riksdagen har, i skrifvelse till Konungen den 2 Juni 1883, begärt, att »i följd af den för mången motbjudande lydelsen af edens slutord» några andra passande ord skulle sättas i dessas ställe. Riksdagen har deremot alls icke påyrkat åtgärden att borttaga äfven begynnelseorden. Detta har dock skett. Riksdagen har vidare önskat att »bekräftelseorden 'så sant mig Gud hjelpe till lif och själ' utbyttes mot andra och mera lämpliga, »olika för löfteseder och bekräftelseeder». Detta har icke skett. Detta är likväl en ganska bestämd begäran af Riksdagen, hvilken icke blifvit behjertad så, som den enligt mitt förmenande verkligen förtjenat, ty dessa slutord äro alldeles för stränga, ja orimliga på det ena hållet, men intetdera på det andra. Det förslag till lag, som nu gjorts, efterkommer i högst ringa mån Riksdagens önskan. Riksdagens önskan gick främst ut på en inskränkning i ederna, så vidt möjligt var. Denna är, såsom vi se af handlingarne, uppskjuten till framtiden, och derom är nu ingenting att säga. För öfrigt önskade Riksdagen, att emedan många tagit anstöt af ordet »svär», detta ord måtte tagas bort. Jag anser, att Riksdagen dertill hade goda skäl. Och dock är detta ord bibehållet i löfteseden; och det är der som det för de samvetsömme är så motbjudande. Den allmänna oviljan mot ederna har onekligen uppkommit från löftesederna, och sällan är väl händelsen den, att någon säger: »jag kan eller vill icke gå vittneseden», ty hvad han såsom vittne har att säga, är något som han känner och som har passerat; det ligger inom verkligheten; det är icke såsom med löfteseden, der föremålet för eden endast ligger inom möjlighetens område.

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
för rörande ord-
lagen vid ed-
gång.
(Forts.)

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande orda-
lagen vid ed-
gång.
(Forts.)

Ett vittne har blott att tala om hvad han vet sant vara; och på det att alla må hafva tillräckligt skydd af lagen, åläggas honom detta under den dyraste och strängaste förpligtelse, hvilken han hvarken har giltigt skäl eller rättighet att undandraga sig; ty den, som vet sanningen och icke vill yppa den, han måste underkasta sig lagens »du skall». — Begynnelseorden i vittneseden, om hvilka från Riksdagens sida intet är sagdt, och hvilka stämpla vår ed att vara ett kristet samhälles ed, äro, som sagdt, borttagna och skälet dertill tyckes icke vara något annat än att man velat genom deras omskrifning mot slutet få en lämplig afrundning på eden, som annars skulle slutat allt för snöpligt.

Det heter i lagberedningens utlåtande å sidan 11, vid talet om vigten deraf att en förändring i edsformuläret sker snart, att »äfvén den, som icke delar betänkligheterna, måste erkänna att edgången vid sådant förhållande löper fara att betraktas antingen såsom en tom formalitet, hvilken utan eftertanke af den lätt sinnige fullgöres, eller såsom en olidlig tvångsåtgärd, emot hvilken den allvarligt tänkande och religiöse måste i samvetsfrihetens namn protestera».

Ja, det är fullkomligt sant, men det förvånar mig, att ingenstädes i lagberedningens anförande finna den tillbörliga skilnaden gjord mellan dessa två arter af eder, löfteseder och bekräftelseeder, och dock är, såsom jag försökt visa, den ena af dessa arter ingen verklig ed. Löfteseden kan nemligen icke till följd af sitt innehåll blifva en ed, och der den göres till det, varder den snart en tom formalitet. Den har icke edens natur och kan aldrig få den, emedan den rör sig på ett område, der ingen förnuftig människa kan aflägga en ed. Den är och förblir ett löfte och ingenting annat. Det heter der vidare att, när en ändring af eden skall göras, bör man tillse, »att den nya formel, som sättes i stället för den gamla, göres så enkel och så allmängiltig som möjligt». Jag ber att få protestera mot denna åsigt. Att den göres enkel, derom är intet att säga, men att den skall göras allmängiltig, dertill finner jag alls icke skäl. Hvar skall gränsen sättas för denna allmängiltighet? Är det för de olika kristna kyrkosamfundet eller för våra sekter eller för både muhammedaner, judar och hedningar denna allmängiltighet åstundas, så att de skola kunna svärja *samma* ed? Det vore ju att uttömma edens betydelse till den grad, att den fölle ned till formen af det enklaste löfte, äfvén der den icke borde vara det. Det föreslås följande formel: »jag svär inför Gud den allvetande och allsmäktige». Detta behöfva vi sannerligen icke svära på, om vi tro på honom; ty allt, hvad vi göra, tala och tänka, sker *inför* honom. Det är en helt annan sak att svärja *vid* Gud den allsmäktige. Tror jag deremot icke på Gud, så har allmängiltigheten af formeln ingen betydelse alls.

Jag vidrörde ordet »inför». Det är, såvidt jag vet, ett alldeles nytt påfund vid edgång, ty allt svärjande måste vara *vid* något. Så har det varit allt sedan äldre tider. Det heter hos judar: »jag svär vid lefvande Gud», och så lyder eden äfvén hos nyare folk. Detta *vid* är af stor betydelse, ty det innebär ett särskildt påkallande af den, vid hvilken jag svär, så att, om jag svär falskt, jag inom mig förnekat eller hädat honom. Huru svär väl en verldsman, äfvén om han icke finner sig särdeles förbryllad af Guds allvetenhet och allmakt? Han

svär *vid* sin heder, men det faller honom icke in att säga en sådan omening som: jag svär *inför* min heder; han inser nog, att den konfrontationen vore mången gång högst besynnerlig.

Det finnes en allt mera och mera öppet och djerft framträdande religionsbekännelse, som visserligen är gammal men icke ansågs för en sådan, så länge den stannade hos ett fåtal, nemligen materialismen och ateismen; men den har nu sina särskilda läroböcker, sin egen offentliga bekännelse, ja, sin mission äfven den. Jag vet icke, huru jag skulle kunna göra vårt kristna samhälles ed så allmängiltig, att den blefve bindande för en person af dylik bekännelse, men väl, att, om jag lyckades indraga honom inom kretsen af en dylik edsförbindande verkan, densamma blefve alldeles olämplig och motbjudande för den kristne. Jag kan således icke medgifva, att det är rätt att göra eden så allmängiltig som möjligt.

Då jag ser på de två protokoll, som blifvit förda i Högsta Domstolen under frågans handläggning derstädes, så finner jag icke heller der tillräckliga stöd för den ändring, som nu är föreslagen. Det är till och med det anmärkningsvärda förhållandet, att af 13 Högsta Domstolens ledamöter endast 3 lemnat förslaget utan anmärkning; med vissa betingelser hafva 2 ledamöter gått in på detsamma, men 8 ledamöter hafva motsatt sig detsamma. Det är en mycket sägande och kraftig opposition, så vidt jag kan finna. Till och med inom Kongl. Maj:ts rådkammare har en lagkunnig man yttrat sig med stor betänksamhet om detta förslag. Hans åsigt måste för mig hafva så mycket större betydelse, som han länge varit landtdomare och således kunnat inhemta en ej vanlig erfarenhet om betydelsen af bekräftelse-edernas orubbade helgd. Jag hyser nemligen den tron, att om Riksdagen antager detta förslag, så vore i och med detsamma ryckt ur lagskipningens händer ett af dess starkaste och kraftigaste vapen, då af rättssäkerheten i ett land onekligen den medborgerliga friheten är i hög grad beroende. Ja, då man kan säga, att rättssäkerheten utgör den rigtiga mätaren för en verklig, sann medborgerlig frihet, måste man betänka sig mer än en gång, innan man rubbar den så, att den befinnes svagare, än den var förut. Helt visst kommer, i samma mån som den sjunker, motsatsen till sanning och rätt, nemligen våld och våld, som alltid hafva varit egennyttans beredvilliga handtlangare, att försöka intaga domaresätet, och derifrån bevare oss Gud! Det är så viktigt att lagskipningen hålles i helgd, att hvarje betänklighet af så framstående män, som Högsta Domstolens ledamöter eller våra praktiska domare, eusam för sig är af den stora vikt, att jag anser det högnödigt, att icke taga ett steg, som skulle kunna åtföljas af de allra största faror just för det dyrbaraste vi ega, nemligen vår medborgerliga lagbundna frihet.

Under sådana förhållanden, då jag finner löfteseden ännu bibehållen under ordet »svär», som just åstadkommit den svårighet för många att aflägga eden, hvarom Riksdagen talat; då denna ed icke är förvandlad till ett enkelt löfte inför borgerlig myndighet; och då deremot förslaget gifvit en allt för svag form åt vittnes-, parts- och fyllnadseden, så kan jag icke annat än yrka afslag å det framlagda förslaget.

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande orda-
lagen vid ed-
gång.
(Forts.)

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande ord-
lagen vid ed-
gång.

(Forts.)

Herr Lindahl: Efter den föregående talarens värtaliga anförande har jag icke mycket att tillägga. Jag hade begärt ordet för att, då jag reserverat mig mot Utskottets betänkande, framlägga de skäl, som dertill förmått mig, men dessa skäl äro af den föregående talaren till väsentlig del anförda och jag anhåller därför att få instämma i hans anförande. Mina betänkligheter hafva egentligen rigtats mot den föreslagna formen för vittneseden, hvilken jag anser ega den största betydelsen och vigten. Till hvad den föregående talaren yttrat ber jag blott få tillägga några ord. Det är sagdt, att denna förändring skulle vara nödig därför, att, såsom det nu är, den myndighet, inför hvilken en person kallas att aflägga eden, då denne person vägrar att göra det, icke har någon utväg att förmå den vägrande att aflägga eden. Derföre skulle man ändra den så, att de anledningar till edsvägran, som nu förekomma, skulle upphöra. Jag ber att få säga, att så utan utvägar äro väl ändå icke domstolarne. Om en person, då han kallas att aflägga vittnesed, förklarar, att han icke tror på en personlig Gud, eller icke tror på en odödlig själ, eller ett lif efter detta, och att följaktligen eden är för honom ett gyckelspel, så har, om detta är allvarligt menadt och icke endast en förevändning, han dermed förklarat sig icke vara kristen. För sådana fall innehåller 17 kap. 7 § Rättegångsbalken, som talar om jäf mot vittnen, följande stadgande: »ej må den vittna, som är okristen, eller af sådan lära, att han om vittneseden en falsk och skadlig mening hafver».

En sådan person är helt enkelt jäfvig. Han har sjelf beröfvat sig den medborgerliga förmånen att användas såsom vittne. Det inträffar, att en annan säger: jag kan icke aflägga eden, emedan formuläret innehåller orden »jag svär»; ty Kristus har sjelf lärt oss att icke svärja. Denna invändning, i fall den är allvarligt menadt, kan i de flesta fall icke bero på annat, än bristande undervisning om kristendomens lära, ty denna ed är ingenting annat än ett i den borgerliga lagen gifvet stadgande, som hvar och en, hvilken lyder under denna lag, måste underkasta sig, och derom hafva vi ett annat bud, som säger, »varen all mensklig ordning undergifne». Domaren kan då hänvisa honom till själasörjaren för att få undervisning i sin kristendom. Visar det sig åter endast vara tredska och envishet, ja, då har domaren att använda samma medel, som man använder mot hvar och en, hvilken vägrar att fullgöra hvad lagen föreskrifver, nemligen viten och böter. Skulle åter inträffa, att någon är af sådan lära, att den icke tillstodjer honom att aflägga eden, så finnes en författning af den 31 Oktober 1873, som innehåller, att om sådana fall förordnar Konungen. Men nu veta vi, att under de 12 år, denna författning varit gällande, har icke något enda fall förekommit, då ett sådant förordnande af Konungen påkallats.

För den, som hyser betänkligheter mot ordet »svär», kan icke det nu föreslagna edsformuläret vara i någon mån tillfredsställande, ty det innehåller ordet »svär» på två ställen, då deremot det gamla formuläret har det blott på ett ställe.

En motionär i Andra Kammaren har samlat alla de fall, som under det föregående året inträffat, då personer dragit sig för att aflägga ed. Det är sammanlagdt 13. Af dem är det 6, som afse

vittneseden. Om man betänker, att minst 50,000, ja kanske 100,000 personer om året kallas att inför domstol aflägga sådan ed, så är ju detta antal ett försvinnande fåtal, och detta fåtal kan väl icke med skäl begära, att hela rättssystemet skall för deras skull ändras. Ty så länge som lagen stadgar, att två vittnen äro fullt bevis, deri de sammanstämman, så är det ock af allra största vikt, att icke de garantier, som lagen i öfrigt lemna för att detta bevismedel, måtte missbrukas, ej blifva försvagade, och säkert är, att edens vikt och betydelse skulle af många anses försvagad, i händelse formen ändrades på det sätt, som nu föreslagits.

*Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande ord-
lagen vid ed-
gång.
(Forts.)*

Herr Chefen för Justitiedepartementet synes ock på grund af de anmärkningar, som inom Högsta Domstolen blifvit gjorda, hafva kommit till den uppfattningen, att detta förslag icke vore i alla delar så godt och lämpligt, och därför inskränkt sig till att nu förelägga det för Riksdagen, under förhoppning att inom Riksdagen skulle finnas tillräcklig erfarenhet om hvad intryck en sådan förändring skulle göra på mängden af de personer, som kallas att vittna. Med hänsyn just till detta förhållande får jag nämna, att under den långa tid, jag utöfvat domarevärf, har det aldrig inträffat, att ett vittne dragit sig för att aflägga eden till följd af den form, den nu har.

Vidare vill jag fästa uppmärksamhet derå, att om man nu en gång skall göra förändring i edsformuläret, då bör denna förändring äfven till någon del omfatta edens innehåll. Så som vittneseden nu lyder, innehåller den ett uttryck, som man ofta funnit icke hafva förstått af dem, som aflägga eden. Det är nemligen uttrycket »händt och sant vara». Detta är icke ens riktig svenska, och det är väl ock anledningen, hvarföre folket icke förstår det. De säga ofta i stället »kändt och sant vara», eller »rätt och sant vara», stundom »jemt och samt vara» och dylikt. Skall en ändring göras, så bör den först drabba sådana uttryck, och det enklaste vore, att helt och hållet utsluta dessa ord. Vidare skulle man kunna säga, att eden ålägger den, som måste gå den, allt för mycket. Den innehåller att »jag skall vittna och gifva tillkänna *allt* hvad jag vet», utan inskränkning. Nu är det väl så, att högst få personer kunna i ett visst moment omtala allt hvad de veta om en sak. Minnet sviker; uppfattningen om hvad som hör till saken eller icke vållar, att ett vittne icke nämner allt hvad det känner. Detta gör också, att vittnenas upplysningar måste genom frågor af domaren så småningom framletas, innan vittnesmålet blir fullständigt, och åtskilliga gånger har det inträffat, att sedan saken förevarit, samvetsömma personer kommit till domaren och sagt, att de glömt att berätta det och det samt anhållit att få tillägga det till vittnesmålet. Eden borde därför innehålla en förklaring, att vittnet icke »med vett och vilja» skall förtiga något.

Då emellertid af hvad som förekommit hos Högsta Domstolen torde vara till fullo ådagalagdt, att den föreslagna ändringen icke är nödig, och då den heller är nyttig för rättstillståndets upprätthållande, samt, hvad beträffar formuleringen, icke synes vara någon förbättring, så hemställer jag om afslag å den ifrågavarande punkten.

Lagförelag
om ändrade
bestämmelser
vörande orda-
lagen vid ed-
gång.

(Forts.)

Herr Sandberg: Då jag har anmält mig såsom reservant emot förevarande förslag, anser jag mig också pligtig att i korthet angifva de skäl, som hindrat mig att instämma med Lag-Utskottets pluralitet i fråga om tillstyrkandet af de föreslagna edsformulären.

Såsom den förste ärade talaren redan anmärkte, hafva dessa förslag sin närmaste grund i Riksdagens skrifvelse af år 1883. I denna skrifvelse begäres, att de nu förekommande bekräftelseorden »så sant mig Gud hjelpe till lif och själ» måtte utbytas mot »andra och mera lämpliga, olika för löfteseder och bekräftelseeder». I anledning af denna Riksdagens begäran hafva också dessa gamla bekräftelseeder, hvilka gå århundraden tillbaka i tiden och redan i Magnus Erikssons landslag blifvit uttryckta med de nämnda bekräftelseorden, utbytts mot andra med ett vekare uttryckssätt. Att genom utbytet af ordet »vid» mot »inför» eden förlorat sin karakter, har den förste talaren redan framhållit. Då kunskapen om hvilka Guds egenskaper äro ingår i vår religionsundervisning, torde väl ingen vara okunnig om att Gud är allvetande och allsmäktig. Tillägget af dessa ord synes sålunda vara onödigt. Meningen dermed har väl varit att påminna om, att Gud vet om eden hålles och har makt att straffa edsbrytaren. Fråga är dock, om det icke vore mera skäl att erinra om Guds helighet och rättfärdighet, ty det är i följd af dessa sina egenskaper Gud vill och måste straffa. Jag har denna riksdag först läst och hört i diskussionen användas ett uttryck, hvilket, ehuru det sårar mitt innersta väsen, jag dock måste erkänna vara en riktigare och sannare beteckning för de verkliga förhållandena, än de motsvarande uttryck, man hittills hört begagnas. Man säger icke numera: »den och den saken strider mot mitt samvete», utan: »den strider mot min andliga smak». Med den subjektivism, som i våra dagar gör sig gällande, i synnerhet hos de s. k. dissenters, kan man väl taga för gifvet, att det nu föreslagna nya edsformuläret, om det blir antaget, skall befinnas oförenligt med mångas andliga smak. Om de, som ogilla det nya edsformuläret, blifva lika många eller kanske till och med flere än de, som klandra det nu gällande, hvad vinna vi då med förändringen?

Dessutom hafva, såsom den förste talaren redan erinrat, de, som utarbetat det nu föreslagna edsformuläret, utan någon af Riksdagen dertill gifven anledning borttagit de i början af hittills gällande formulär förekommande orden »vid Gud och hans heliga evangelium». Såsom skäl härför hafva vi hört anföras, att man velat undvika den omsägning, som skulle uppstå, då i slutet af det nya formuläret säges: »detta svär jag inför Gud den allvetande och allsmäktige». Men denna omsägning torde väl icke vara farligare, än det i den föreslagna eden förekommande upprepadet på två två ställen af ordet »svär». Genom borttagandet af de förenämnda orden har edsformuläret blifvit sådant, att det kan användas icke endast för kristna, utan för alla, som tro på en Gud, sålunda äfven för t. ex. judar och muhammedaner. Detta, som kanske just varit afsedt med den ifrågavarande förändringen och måhända synes många vara en förtjenst, är i mina ögon ett väsentligt fel hos det nya formuläret. Jag kan nemligen icke frigöra mig från den föreställningen, att det lagstadgade edsformuläret måste i ett kristet samhälle rätta sig efter kristendomens lära.

Jag fäster mig icke så mycket vid domareeden, som också är en löftesed och hvilken jag gerna skulle vilja helt och hållet borttaga. Den afläggas i allmänhet af personer, hos hvilka man i följd af deras egande bildning bör kunna förutsätta insigt om edens förbindande kraft. Det är vittneseden, som jag vågar beteckna såsom den viktigaste. De flesta, som aflägga denna ed, ega ringa bildning, och ju ringare deras bildning är, desto större vikt och betydelse har för dem edens ordalag.

*Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande orda-
lagen vid ed-
gång.*

(Forts.)

Då jag, för min del, med den kännedom jag har om vårt folk, är förvissad, att den föreslagna förändringen af vittnesedens ordalag skulle åstadkomma en stor förökning af antalet falska vittneseder och rättstillståndet sålunda i betänkelig grad förslöas, får jag yrka afslag å Utskottets hemställan.

Herr Claëson: Då jag begärde ordet, var det för att yttra, hvad som till en del är sagdt af de föregående talarne och i synnerhet den talare, som först hade ordet. Jag ville söka visa, hvad denne talare framhållit, att om man frånräknar dem, som en annan talare kallat okristne, hafva presterna mot nu gällande edsformulär uteslutande afsett löftesederna. Nu vill jag fästa mig hufvudsakligen vid sanningssederna, såsom de enligt min tanke viktigaste och de, vid hvilkas rubbande egentligen någon fara kan förefinnas, och jag vill framdraga några exempel ur min egen erfarenhet såsom domare på landet. Jag får då upplysa, att under de senare åren det någon gång händt mig, att personer, som skolat aflägga gäldenärsed i konkurs eller vittnesed, sökt undandraga sig edgången. Hittills har jag dock varit nog lycklig att icke behöfva använda vite eller annat tvångsmedel, utan i ett par fall, der de protesterande envist vidhöllö sina protester, förmådde jag de personer, som påkallat edgången, att tills vidare afstå derifrån, och i de öfriga fallen lyckades jag att på öfvertygelsens väg förmå vederbörande att uppfylla sin skyldighet. För något mera än ett år sedan vid ett ting inom min domsaga, hvilket jag ej sjelf för rättade, vägrade en nyvald nämndeman att aflägga domareed. Häradsrätten förelade honom då vid vite att fullgöra edgången å nästa rättsgångsdag, och före den utsatta tidens förlopp förklarade han sig villig att gå eden.

I intet af dessa fall berodde vägrandet att gå eden på motvilja mot ordalagen i edsformuläret utan uteslutande derpå, att personerna i fråga hade det baptistiska åskådningssättet, att icke blott detta svärjande man och man emellan, hvars bortläggande vore så önskligt, utan också all edgång vore synd, åberopande bibelns ord: »edert tal skall vara ja, ja, nej, nej, hvad derutöfver är, det är af ondo». Jag tror att enahanda är förhållandet vid öfriga domstolar, der protester egt rum, och styrkes i denna min uppfattning vid granskning af de 13 fall, som i Herr E. Nyströms motion framdragits. Deraf äro blott 2, i hvilka gjorts invändning mot edsformuläret, och dessa invändningar gjordes af personer, hvilka förut i dag benämnts okristne. För dessa protester finnes nog ingen annan bot än ett fullständigt afskaffande af edgång, och vilja dessa prototesterande vara konsekventa, skola de icke ens underkasta sig den af herr Nyström i hans motion äskade och af Herr

Lagförslag om ändrade bestämmelser rörande ordalagen vid edgång. (Forts.)

Folke Andersson i hans reservation formulerade högtidliga försäkran, som har edgångs innebörd men icke dess form, ty en dylik försäkran är dock något annat och vida mera än ja och nej och således, efter deras egendomliga bibeltolkning, synd. Detta fullständiga afskaffande af edgången vill jag dock på det kraftigaste motsätta mig, när jag är fullt viss att det i hög grad skall minska rättssäkerheten, som enligt min åsigt är ett af samhällets viktigaste intressen, till hvilket vi måste taga oändligt mycket mera hänsyn än till hvad några, efter vår mening, förvillade individer tycka och tänka.

Herr E. Nyström har enligt min tanke fullkomligt rätt, då han delar de mot edgång vid domstolarne protesterande i två klasser, nemligen de, hvilka benämnts okristne, och de, som anse eds afläggande vara synd. De förstnämnde torde vara mycket få till antalet och förekomma hufvudsakligen i Stockholm och några flere städer. Äfven gifver jag Herr Nyström rätt, då han, stödd på en större auktoritet än sin egen, säger, att för den verkligt samvetsgranne är ett enkelt, inför Guds ansigte uttaladt ja lika bindande som en dyr ed. Men längre kan jag icke följa honom, och dessa premisser föra icke mig till det slut, hvartill de ledt honom. Det är ej för de verkligt samvetsgranne vi hafva behof af vittnes- och värjemalseder, och ingenstädes blifver det så tydligt som vid våra underdomstolar, att verden icke består af endast samvetsgranna personer, utan att det finnes godt om sådana, till hvilkas löften och försäkningar man icke kan sätta lit, äfven om åt dessa försäkningar gifves en högtidlig form, och med afseende å hvilka en afskräckande edgång erfordras, för att de icke skola fullfölja sin lifliga önskan att förvilla domstolen genom att fördölja eller förvända sanningen.

Då på grund af hvad jag nu sagt jag måste antaga, att den af Kongl. Maj:t föreslagna ändring i edsformuläret medför blott ett känslans tillfredsställande utan något verkligt praktiskt gagn, och jag å andra sidan icke kan frigöra mig från farhågan, att denna förändring skall af mängden lågt stående tagas såsom en lättnad och fresta honom att, till men för rättssäkerheten och honom sjelf, begä mened, anser jag det tryggast och bäst att vi behålla det nuvarande edsformuläret, till dess den väntade reformen i fråga om laga bevisning vid domstol kommer till stånd.

Herr Statsrådet von Steyern: Riksdagen har, såsom Herr Wennerberg riktigt erinrat, i sin skrifvelse af år 1883 begärt både afskaffande af sådana eder, som kunde anses öfverflödiga, och utarbetande af nytt edsformulär. Att Kongl. Maj:t det oaktadt nu framlagt förslag endast i sistnämnda hänseende, beror ingalunda derpå, att Kongl. Maj:t har varit ogynnsamt stämd mot Riksdagens önskan om minskning i edernas antal, men då de flesta i allmän lag föreskrifna eder — deribland åtskilliga löfteseder, till hvilka Lagberedningen räknar jemväl vittneseden — äro bevisningsmedel inför domstol, har Kongl. Maj:t ansett sig icke kunna pröfva frågan om afskaffande af dessa eder annorlunda än i sammanhang med pröfningen af de bestämmelser angående bevisning inför rätta, som skola införas i en ny rättegångsordning. Emellertid har Kongl. Maj:t icke ansett sig deraf förhindrad att tillmötesgå Riksdagens önskan om ändring af edsformuläret. Då ett för-

slag i det syftet nu blifvit framställt, har det mötts af motstånd från åtskilliga håll inom Kammaren. Först från dem, som anse det nuvarande formuläret så tillfredsställande, att hvarje förändring i det samma skulle innebära en försämring. Häremot vill jag erinra, att Riksdagen i nyss omförmälda skrifvelse af år 1883 anhållit »—— att, då, enligt Riksdagens åsigt, den förändring uti gällande edsformulär bör vidtagas, att, när edsförpligtelse skall afgifvas, bekräftelseorden 'så sant mig Gud hjelpe till lif och själ' utbytas mot andra och mera lämpliga, olika för löfteseder och för bekräftelseeder, Kongl. Maj:t behagade till Riksdagen aflåta proposition i sådan syftning — — —» Detta beslut fattades, hvad särskildt denna Kammare beträffar, icke genom någon öfverraskning. Frågan diskuterades vid två särskilda tillfällen, sista gången efter återremiss till vederbörligt Utskott. Men icke nog härmed. Då samma fråga förelåg till behandling vid 1875 års riksdag, förklarade sig Första Kammaren anse »—— att, der edsförpligtelsen fortfarande skulle afgifvas, de sista bekräftelseorden borde utbytas mot andra och mera lämpliga, olika för trohets- och embetseder och olika för vittnes- och värjemålseder». Andra Kammaren fattade ett någorlunda öfverensstämmande beslut, men då icke i formen full enighet mellan Kamrarna kunde ernås, blef någon skrifvelse till Kongl. Maj:t ej aflåten. När emellertid Riksdagen upprepade gånger uttalat en bestämd åsigt i frågan och slutligen vändt sig till Kongl. Maj:t med begäran om ett lagförslag, som öfverensstämmer med denna åsigt, hade man väl anledning antaga, att Riksdagens opinion i frågan skall vara så stadgad, att, när ett förslag nu framlägges, Riksdagen åtminstone icke afslår det därför, att Riksdagen ångrat sig och vill förblifva vid det gamla.

Härtill kommer, att äfven en annan mycket tungt vägande auktoritet, nemligen Kyrkomötet, uttalat sig i öfverensstämmelse med Riksdagen. Kyrkomötet, som naturligtvis inskränkt sitt yttrande till de kyrkliga ederna och i första rummet till presteden, har i en underdanig skrifvelse af den 6 Oktober 1868 begärt, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета nytt formulär till presteden, dervid borde tillses huruvida de sista bekräftelseorden icke kunde alldeslutas, eller der några sådana ord ansåges nödvändigt böra stå kvar, huruvida de då befintliga ej kunde utbytas mot en bön eller begäran om Guds bistånd till att troget hålla det, hvarpå löfte aflagts. Vidare har Kyrkomötet 1883 förklarat sig anse slutorden i det nuvarande edsformuläret: så sant mig Gud hjelpe till lif och själ, hvilka ord företrädesvis hade föranlett samvetsbetänkligheter, kunna bortfalla, utan att derigenom eden förlorade i styrka eller till innehållet ändrades, på grund hvaraf Kyrkomötet anhöll, att formuläret för ed, som skulle vid prestvigning afläggas, måtte blifva ändradt så, att slutorden utginge.

När skall behofvet af en lagförändring, sådan som denna, anses vara fullständigt ådagalagdt, om icke då, när både statens och kyrkans representationer, hvar på sitt område, ansett den önskvärd och uttryckligen begärt dess genomförande?

Men, säger man, förändringen kommer för tidigt. Eden är ett bevisningsmedel, och ingen förändring med ett sådant bör ske annat än efter pröfning i dess helhet af frågan om de bevisningsregler, som

*Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande ord-
lagen vid ed-
gång.*

(Forts.)

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande ordal-
lagen vid ed-
gång.
(Forts.)

skola upptagas i en blifvande rättegångslag. Detta kunde i viss mån vara sant, så vida anledning finnes att antaga, att edens kraft såsom bevisningsmedel skulle försvagas genom antagande af Kongl. Maj:ts förslag. För min del tror jag, att detta icke skall blifva förhållandet. Det är naturligtvis ytterst svårt att med fullt objektiva och för andra bindande grunder ådagalägga, att det ena edsformuläret i högre grad än det andra besitter förmågan att kraftigt verka på människosinnet. Ett bevis derpå är den förste ärade talarens visserligen mycket stämningfulla men — åtminstone för mig — ganska litet bevisande anförande. Jag anser mig dock böra, till den kraft och verkan det kan hafva, antyda, huru jag tänkt mig förhållandet mellan de båda edsformulären. Jag föreställer mig, att om något skall kunna rätt kraftigt förmå den, som inför domstol aflägger ed, att i sin utsago hålla sig till sanningen, så är det den lefvande känslan deraf, att han står inför den allvetande och allsmåttige Guden, inför hvilken hans tankar och hjertas uppsåt äro uppenbara, och som är mäktig att straffa allt svek och all falskhet, som der yppar sig. Dessa allvarliga tankar frammanas genom de ord, med hvilka Kongl. Maj:t ansett eden böra afslutas. De nuvarande slutorden åter, om man i dem inlägger den förnuftiga mening, de otvifvelaktigt hafva, betyda icke annat än att hvad jag lofvar eller försäkrar är visst, så sant jag vill att Gud mig hjälper till lif och själ. Det är således den svärjandes egen önskan eller förhoppning, att genom Guds hjälp blifva frälst, som skall förmå honom att tala sanning. Men ty värr är det så, att för den stora hopen af dem, som aflägga ed inför domstol, är denna önskan och denna förhoppning ganska litet lefvande och för mången blott ett tomt ord. Det är allt för antagligt, att i det ögonblick, då han träder fram till dombordet för att aflägga eden, han ej känner något behof af Guds hjälp i något hänseende, och att det för domaren är vida svarare att genom allvarliga förmaningar bibringa honom en sådan känsla, än det är att ingifva honom föreställningen att han står inför Gud såsom vittne till och domare öfver hans handlingssätt. Det är ock på ett kraftigt inpreglande af denna föreställning, som domarens förmaningar till vittnet angående edens vikt och betydelse redan nu hufvudsakligast äro rigtade. Jag skulle derföre ganska mycket misstaga mig, om icke den bindande kraft, eden under nuvarande förhållanden har, härflyter just från sådana tankar och betraktelser, som framkallas af de föreslagna slutorden, men som icke stå i direkt sammanhang med de nuvarande. Skulle åter de nuvarande slutorden betyda hvad mången fruktat att de betyda, eller en afsvärjelse af Guds hjälp, om eden brytes, en högtidligt och offentlig afgifven förklaring, att man under vissa förhållanden är beredd att lefva utan Guds hjälp och beskydd, då innebär eden en onaturlighet, ett trots och en hädelse. Staten har icke rätt att tvinga någon af sina medborgare att uttala sådana ord, äfven om det vore i förment afsigt att trygga rättstillståndet. Det är då mångdubbelt skäl att ändra eden, och detta ju förr desto hellre.

De föreslagna slutorden skulle emellertid ersätta icke blott de nuvarande slutorden, utan äfven edens begynnelseord. Skälet härtill är följande. Man har varit temligen ense derom, att de nuvarande slutorden icke kunna borttagas utan att andra sättas i stället. Inom Nya

Lagberedningen hade visserligen ett sådant förslag utarbetats, men då Högsta Domstolen deröfver hördes, var flertalet ledamöter af den mening, att det för bevarande af edens helgd vore af synnerlig vikt, att just slutorden på ett gripande sätt erinrade om edens religiösa betydelse. Men det är ingen lätt sak att finna lämpliga slutord. Riksdagen hade, såsom Herr Wennerberg erinrar, antydt att de borde vara olika för löfteseder och bekräftelseeder. Ett sådant förslag framställdes också af några ledamöter i Högsta Domstolen. De föreslogo att löftesederna skulle avslutas med en bön om Guds hjälp: »dertill mig Gud nådeligen förhjelpe»; och deremot kan ju icke vara annat att invända än möjligen, att denna ed är svagare än den nu föreslagna. Bekräftelseederna skulle enligt samma förslag avslutas med orden: »så sant jag vill, att Gud mig hjälper». Deremot kan dock göras samma erinran som mot de nuvarande slutorden. Dessutom kunde den omständigheten, att olika eder avslutades på olika sätt, leda till den föreställningen, att den ena eden icke hade samma bindande kraft som den andra. Vill man derföre hafva slutorden lika för båda slagen af eder, återstår intet annat än att flytta inledningsorden till edens slut, der de, efter hvad alla anse, göra ett mera gripande intryck. Frågan blir då, om man skall använda de nuvarande inledningsorden »vid Gud och hans heliga evangelium» eller de af Kongl. Maj:t föreslagna »inför Gud den allvetande och allsmäktige». Det vill synas mig, som om det sista vore i alla afseenden att föredraga. Uttrycket »vid Gud» är dunkelt. Jag kan icke förklara det annorlunda än att det betyder: »inför Gud». Den mystiska betydelse, som deri blifvit inlagd af några af de föregående talarne, måtte åtminstone vara förborgad för menige man, ty i den lärobok, som begagnas vid religionsundervisningen, förklaras svärjandet vid Guds namn vara att taga Gud till vittne och domare öfver sig att dermed bekräfta sitt tal, d. v. s. korteligen uttryckt, att svärja i Guds åsyn, inför Guds ansigte eller inför Gud. Så är saken också uppfattad af en af kyrkans biskopar, som vid senaste kyrkomöte uttalade sig så: »Jag tror för min del, att det är ganska svårt att förklara ordet *vid* Gud uti eden, så vida man icke vill betrakta det såsom liktydigt med: *inför* Gud. Vi hafva godkänt denna tydning i våra kristliga läroböcker; och redan ur den synpunkten synes mig ordet *vid* böra i edstformelu utbytas mot *inför*». Herr Wennerberg har funnit uttrycket »svära inför Gud» vara alltför alldagligt, något trivialt, om jag så får uttrycka mig, ty allt hvad vi göra, menade han, göra vi ju inför Gud. Ja visserligen, men det är ej nog att detta är ett faktum, det måste ock stå lefvande för dens erinring, som aflägger eden. Är man så sinnad, att man i allt sitt görande och låtande har Gud för ögonen, då behöfver man icke inlägga någon särskild skärpa i eden, då hålles den nog ändå. Men är det åter så, som fallet i allmänhet lär vara med oss menniskor, att tanken på Guds omedelbara närhet under våra dagliga sysselsättningar är för oss ganska främmande, då är denna tanke icke längre trivial, då uppfyller den ju äfven, enligt den talarens åsigt, villkoren för att kunna inläggas i eden, då bör äfven enligt hans mening denna tanke kunna göra ett mäktigt och öfvervåldigande intryck, när den, såsom vid edens afläggande sker, på ett särskildt kraftigt sätt framhålles.

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande orda-
lagen vid ed-
gång.

(Forts.)

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande ord-
lagen vid ed-
gång.
(Forts.)

Om uttrycket »*vid Gud*» är dunkelt, är uttrycket »*vid Hans he-
liga evangelium*» det icke mindre. Om öfver hufvud någon mening
kan inläggas i dessa ord, vore det väl den, att man afsäger sig den
nåd Gud genom evangelium låter förkunna, om eden icke hålles. Efter
hvad jag förnummit, hafva samvetsbetänkligheterna mot eden härrört
äfvén från dessa ord, och de böra derföre af samma skäl som slutorden
från edsformuläret uteslutas.

De af Kongl. Maj:t föreslagna slutord äro deremot fullt klara och
tydliga. De framkalla, såsom jag nämnde, tanken på de Guds egen-
skaper, som den, hvilken aflägger ed, företrädesvis bör hafva för ögonen,
och de hafva det företräde, att de kunna användas äfvén för mosaiske
trosbekännare. Hvad de okristne beträffar, har det icke någon fara,
ty gällande lag förbjuder dem för närvarande att aflägga åtminstone
vittnesed.

En talare har ansett att ordet »svär» i edens början borde utgå,
och han har till och med uppgifvit, att detta blifvit af Riksdagen be-
gärdt. Någon sådan begäran har jag åtminstone icke kunnat upptäcka
i Riksdagens till Kongl. Maj:t aflåtna skrifvelse i ämnet. Så länge
eden skall finnas kvar, är det ock allt skäl att dervid begagna sådana
ordalag, att hvar och en vet, att det är en ed, som han aflägger och icke
något annat.

Jag upprepar hvad jag sagt: frågan om det ena eller andra eds-
formulärets företräde låter sig svårligen med förståndsskäl ådagaläggas.
Det tillkommer hvar och en af Kammarens ledamöter att omsorgsfullt
pröfva den med ledning af den erfarenhet han har om uppfattningen
och tänkesätten hos den del af befolkningen, med hvilken han närmast
kommer i beröring. Ett vittnesbörd om antagligheten af Kongl. Maj:ts
förslag torde emellertid ligga deri, att de nuvarande eller för detta
ledamöter af underrätt, som deltagit i frågans behandling i Lag-
Utskottet, med ett undantag tillstyrkt förslaget. Att 8 ledamöter i
Högsta Domstolen yttrat sig mot detsamma, har af en talare uppgifvits.
Detta måtte bero på ett misstag. Af de 13 ledamöter, som i ärendet
yttrat sig, hafva 4 varit för bibehållande af det nuvarande formuläret
oförändradt, 3 för uteslutande af slutorden helt och hållet och 2 för
det nu föreslagna edsformuläret; 4 ansågo att slutorden såsom olämpli-
ga borde ersättas med andra, utan att de dock kunnat uppgifva något
antagligt förslag. Jag ber särskildt att få fästa uppmärksamheten på
detta sistnämnda förhållande. Den som afslår på annan grund än att
han vill behålla det gamla, bör åtminstone hafva klart för sig att ett
antagligare förslag än Kongl. Maj:ts kan uppställas. Jag för min del
betvivlar detta, och fruktar derföre att följen af ett afslag blir det
gamla utdömda formulärets bibehållande för en ganska lång framtid.

Herr Pettersson: Här har i dag sagts, att man i vår kristna
bekännelse, lika litet som i förnuftet, förgäfvés söker någon grund för
löfteseden, enär den innebär en förpligtelse att för all framtid tänka
och handla efter den förbindelse man i ett visst ögonblick afgifver,
under det att framtiden ej ligger i någon människas skön. Detta är
rätt anmärkt i fråga om sådana löfteseder, ja blotta löften, som afse
ting, om hvilkas utförande den gjorda anmärkningen kan gälla, eller

hvilkas moraliska halt tillika kan ifrågasättas. Sådana löfteseder eller blotta löften äro helt visst förhastade och förkastliga. Detta gäller dock icke sådana löfteseder, som affordras t. ex. vid mottagande af ett embete, då man i dessa eder med sitt: detta *vill* och *skall* jag högtidligt förbinder sig icke till något, som blott beror af framtiden och eget godtycke, men till att göra till sitt mål att med all trohet sitt embete utföra. Det strider ej heller emot, utan fordras fast mer på det bestämdaste af vår kristliga bekännelse, att vi skola i alla stycken och under hela vår lefnad vinnlägga oss om helighet och rättfärdighet. Besväras samvetet af förebråelser öfver ofullgjorda pligter enligt aflagd embetsed, så ligger deri en anmaning till större bemödanden. För att ej besvära samveten, såsom det sagts, hafva personer ock sökt afråda från afläggande af konfirmationslöftena. De, som följt detta råd, hafva då ej haft att förebrå sig, det de ej hållit dessa löften, utan kunnat säga, att de ingenting lofvat; men sådant har ingalunda ländt till förbättring.

Se vi till hvad vår Frälsare lärer om eden (Matt. 5: 33—37), hvilket ofta plär åberopas mot alla eder, förbjuder han ingalunda *ed vid Gud*, men bjuder, att man skall *alldeles icke svärja vid andra lägre föremål och taga dessa eder så lättsinnigt, som om de ej något betydde. Ed vid Gud* är, enligt vår Frälsares ord, icke i sig sjelf något ondt, som är förbjudet och alldeles icke får förekomma; men hvad som är »utöfver ja ja, nej nej», eller utöfver en saks framställande efter dess sanna och verkliga beskaffenhet, det är af »ondo», d. v. s. för syndens och det ondas skull i verlden. I enlighet härmed anser jag goda skäl ock förefinnas för embetsedernas bibehållande, *dels* för att hos embetsmannen inskärpa vigten af att troget utföra det embete, som mottages, och stärka honom så väl mot egna frestelser som mot möjligen kommande obehöriga försök till påtryckningar, då han i så väl det ena som det andra fallet har att framhålla sin embetsed, och *dels* för att skaffa honom såsom »edsvuren» i embetet ett större förtroende. Dessa edens båda ändamål må vid hvarje slags ed bemärkas. Så länge det onda finnes ibland människorna, är *ed vid Gud behöflig*.

Somliga vilja ur edsformuläret hafva bort ordet »svär», att det skulle i stället heta blott »lofvar», och eden alltså ersättas med ett löfte. För så vidt någon baktanke ej ligger bakom denna äskade ordförändring, skulle meningen och förbindelsen ändock förblifva väsentligen desamma, fastän mattare uttryckta. Äfven sjelfva vittneseden är ju egentligen icke något annat än ett högtidligt löfte vid Gud om att uppenbara hvad man i en sak vet vara hänt och sant. Hvad vunnas då i verkligheten med förändringen? Jag fruktar, att edens till samvetet mer allvarligt talande och gripande egenskap, åtminstone för många, just är orsaken till ogillandet af det edsformulär, som nu brukas, så att det egentliga målet med de åstadkomna agitationerna deremot är, att, då man ej på en gång trott sig kunna få bort ederna, få edsformuläret först försvagadt, för att sedan, då det gjorde mindre nytta, men ändock besvärade, få eden alldeles afskaffad, till föga fromma för rätt och rättfärdighet.

Min länskamrat nämnde, att en baptist, som, vald till nämndeman,

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande ord-
lagen vid ed-
gång.
(Forts.)

vägrade aflägga domareeden, förelades böter, då han aflade eden. Dessa förelagda böter öfvertygade honom, efter hvad jag förnummit, att Herrans Jesu så ofta mot all slags ed åberopade, men, efter hvad jag förut erinrat, misstydde ord på ifrågavarande fall ej hade sin tillämpning. Detta må tjena såsom ett exempel derpå, att de åberopade samvetsbetänkligheterna mot afläggande af hvarje ed icke så sällan äro, genom andras intalanden, tillskapade, än grundade på egen djup innerlig öfvertygelse. Att rätt och samhällsordning kunna tillbörligen upprätthållas eller kanske till och med befräjas, såsom man kunde frestas tro någras mening vara, att sluta af deras ord, genom eftergifter för dem, som, under tal om samvetstvång, söka befrielse från förpligtelser till sanning och rätt och sina skyldigheters fullgörande inom samhället, strider åtminstone mot min öfvertygelse.

Hvad det nu brukade edsformulärets början och slut beträffar, hvilka man vill hafva utbytta, synas de mig ganska goda och betydelsefulla. Det har sagts, att orden: »och hans heliga evangelium» i uttrycket: »vid Gud och hans heliga evangelium» knappt innehålla någon begriplig mening. Jo väl, genom dem gifves en närmare bestämning åt vårt begrepp om Gud, att man svär vid Honom, såsom Han för oss framstår i »Hans heliga evangelium». I slutorden, hvilka man synnerligen klandrat: »så sannt mig Gud hjelpe till lif och själ» ligger, enligt min uppfattning, icke så mycket den tanken, att edsafläggaren, såsom man sagt, sätter i pant lif och salighet — en pantsättning, som dertill vore alldeles oberättigad, då de ej tillhöra honom, utan Herren — som fast mer, att han såsom kristen dermed uttalar sin trosvisshet, att hvad han betygar, det vill och skall han utföra, eller att det är så visst och sant, som han tror, att Gud, utan hvilken ingen hjälp finnes, skall hjälpa honom till lif och salighet. Det edsformulär, som nu brukas, har en särskild kristlig karakter, som det föreslagna deremot saknar, hvilket under diskussionen ock blifvit påpekadt. Ur kristlig synpunkt kan jag derföre ej heller gifva det föreslagna min röst. Ändringen synes mig vara högst betydelsefull.

Antages och införes emellertid det nu föreslagna, skola ock otvifvelaktigt sådana frågor icke uteblifva, som: Hvarföre denna ändring? Är det nu icke samma allvar med eden, som förut? Erkänner svenska folket ej längre kristendomen såsom den sanna religionen? o. s. v., med tillämpningar, som kunde draga med sig många sorgliga följder. Det är sant, att både Riksdag och Kyrkomöte till Kongl. Maj:t i frågan aflåtit underdåniga skrivelser om ändringar, men då redan af både Riksdag och Kongl. Maj:t antagna lagar kunna ändras, så må de nämnda underdåniga skrivelserna, och Kongl. Maj:ts beredvillighet att vilja gå Riksdagens och Kyrkomötets uttalade önsknings till mötes, enligt min tanke, dock icke utgöra hinder för afslag af dem, hvilka vid närmare pröfning torde anse dessa underdåniga skrivelser med deri gjorda framställningar hafva varit mindre väl grundade. Jag yrkar afslag.

Friherre Barnekow: Då den förste talaren, som här i dag hade ordet, yttrade sig, hörde jag med uppmärksamhet på honom, och jag tänkte redan från början, att han skulle komma att i allt uttala hvad jag i denna fråga tänkte. Han gjorde det också, hvad den första

punkten beträffade, men när han kom till den andra punkten skilde sig våra åsigtar något från hvarandra. Om jag icke missförstod honom, önskade han, hvad bekräftelseederna anginge, att de skulle bibehållas, vid samma kraft och styrka, som de i närvarande stund ega, och att således någon modifikation deri icke borde göras. I denna sak skiljer jag mig i någon mån från honom. Jag tror nemligen att, med den uppfattning i denna fråga, som för närvarande finnes i vårt land, det är alldeles nödvändigt att någon ändring härutinnan sker. Man har kommit så långt, att man sagt att de, som icke tillhöra svenska kyrkan, utan bekänna en annan religion än vi bekänna, skulle kunna, om de icke ville aflägga eden, derifrån befrias, hvaremot de, som tillhöra svenska kyrkan, ansetts i alla fall kunna och böra aflägga eden. Men, mine herrar, kan det icke finnas någon anledning att äfven för desse sistnämnde samvetsbetänkligheter kunna uppstå? De stöda sig naturligtvis i denna fråga på Guds egna ord i bibeln; och hvad finna vi der skrifvet, om vi gå till Frälsarens bergspredikan. »I skolen alls intet svärja», säger der Frälsaren. Han behandlar först frågan om huru denna sak uppfattades hos de gamle. De tilläto somliga eder men icke andra. Sedan han omnämnt detta, säger han: »I deremot, I skolen alls intet svärja». Vi hafva här hört bibeln tolkas af jurister och af kyrkans tjenare; men icke alla, som läsa bibeln, kunna läsa den med så skarp blick som desse. Äfven enfaldigt folk läsa bibeln, och der läsa de, när de komma till denna bergspredikan: I skolen icke svärja! När de nu komma inför domstol för att aflägga eden, äro de första ord, som möta dem, just dessa ord »Jag svär», som de i bibeln läst icke skulle få begagnas. Om då betänkligheter vid edens afläggande kunna hos dem uppstå, må det icke förundra oss. — Här har visserligen blifvit sagdt, att om något sådant inträffar, så blifva de, som tillhöra svenska kyrkan, förvisade till sin själasörjare för att upplysas om det misstag de gjort. Kanske kan själasörjaren upplysa dem om att de verkligen gjort ett misstag, men så alldeles säkert lär det väl dock ej vara, att han kan visa det. Jag anser vid tolkning af bibeln ej enfaldigheten som ett fel, och den är som sådant ej heller af vår Herre erkänd utan tvärtom, och så enfaldig erkänner jag mig gerna vara, att jag af de upplysningar, som här i dag af lärde män lemnats, icke blifvit öfvertygad om hvad som i denna sak är riktigt eller ej. Derföre kan jag mycket lätt tänka mig möjligheten af att äfven andra menniskor kunna sväfvä i samma ovisshet.

Nu säger man, att faran af en förändring i edens ordalag skulle ligga deri, att densamma derefter icke skulle ega samma kraft som nu. Min enskilda uppfattning är, att den skulle fortfarande ega samma kraft och styrka, som den hittills egt. Jag har naturligtvis ingen pretention på att Kammaren dervid skall fästa det ringaste afseende. Men jag har här vid lag en annan auktoritet att stödja mig på. Den Nya Lagberedningen har i sitt vid Kongl. Maj:ts proposition fogade utlåtande ansett »dessa ord — »svär» och »lofvar» — innebära i sjelfva verket detsamma». Vidare stöder jag mig, från den ståndpunkt jag i denna fråga intager, äfven på bibeln, som säger, att ordet »svärja» icke får begagnas. Om nu detta ord borttages ur eden, hvad skulle väl derigenom ske? Jo, enligt min åsigt, som jemväl öfverens-

*Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande ordalagen vid ed-
gång.*

(Forts.)

Lagförslag om ändrade bestämmelser rörande ordalagen vid edgång. stämmer med Lagberedningens, skulle ingen skada ske, men deremot det vinnas, att man icke tvingar en person, som har och, enligt min uppfattning, mycket väl kan hafva samvetsbetänkligheter mot att använda detta ord, att det oaktadt aflägga eden.

(Forts.) Efter hvad jag nu yttrat är det gifvet, att jag, hvad första punkten, eller afläggandet af tjensteeder, beträffar, förenar mig med den förste talaren, och således å denna punkt yrkar afslag. I fråga åter om 2:dra punkten, eller om vittnesederna, önskade jag helst yrka bifall till Herr Folke Anderssons reservation, eller att ordet svär utbytes mot lofvar; men då jag anser det icke kunna bidraga till lösning af frågan inom denna Kammare, så vill jag, oaktadt jag erkänner regeringens förslag vara bättre än det gamla, tills vidare ej framställa något yrkande.

Herr Casparsson: Då jag vid sex riksdagar varit motionär i denna fråga, begagnar jag nu tillfället att till Kongl. Maj:ts regering och särskildt till Herr Statsrådet och Chefen för Justitiedepartementet frambära min vördsamma tacksägelse därför, att frågan om förändradt edsformulär slutligen blifvit för Riksdagen framlagd. Då Kongl. Maj:ts förslag rönt så ringa motstånd inom Lag-Utskottet, hade jag verkligen föreställt mig, att motståndet äfven i denna Kammare icke skulle blifva så stort, och därför bekänner jag, att jag icke för ögonblicket är beredd att ingå i försvar för frågan så utförligt, som ämnets beskaffenhet kräfvär, hvilket dock är en vinst för Kammaren så till vida, att jag icke kommer att taga dess tid länge i anspråk.

Det är naturligt att, då ett förslag till ändring i en så vigtig fråga som denna föreligger, ett vidsträckt utrymme för olika meningar skall erbjuda sig; men om vi icke antaga Kongl. Maj:ts förslag, kommer frågan säkerligen att fortfarande befinna sig i samma oeffterrettighetstillstånd som nu, hvilket jag anser vara högst betänkligt.

Några af de anmärkningar, som af den förste talaren framställes, skall jag anhålla att få i korthet upptaga till bemötande. Hvad beträffar hans uppfattning af ederna och den skilnad, som skulle förefinnas mellan löfteseder och bekräftelseeder, vill jag derutinnan icke motsäga honom. Man kan därför andraga goda och giltiga skäl, men jag anser dock, att en sådan skilnad icke nödvändigt måste göras.

Han anmärkte till en början, att Riksdagen aldrig begärt, att de förstberörda orden »svär vid Gud och hans heliga evangelium» skulle borttagas; och deri hade han fullkomligt rätt. Men redan för tio år sedan biföll Andra Kammaren utan votering en anhållan, att dessa ord måtte borttagas eller ändras; och således har dock en opinion, och en ganska stark sådan, inom Riksdagen i detta fall uttalat sig. Dertill vill jag lägga att för två år sedan inkom till Kongl. Maj:t en petition i denna fråga, försedd med en anseelig mängd — jag mins icke huru många — underskrifter. Inbjudningen till denna petition var under-tecknad af sexton personer, deraf fem universitetslärare, tre domare, af hvilka en f. d. ledamot i Högsta Domstolen, tre skolmän, två läkare, två prestmän och en representant af pressen. I samma petition yttras:

»Hvad edernas lydelse beträffar, utbedja vi oss att först och främst få fästa Eders Kongl. Maj:ts synnerliga uppmärksamhet vid de ord, som

inleda och avsluta de gällande edsformulären. För Eders Kongl. Maj:t kan det icke vara obekant, att många rättsinniga och allvarliga medborgare anse det vara för deras samveten kränkande att lofva och svärja vid Gud och hans heliga evangelium samt bekräfta sin ed med de föreskrifna orden: så sant mig Gud hjelpe till lif och själ, enär de betrakta dessa edsformulärens begynnelseord och slutord såsom formler för förpantning och för besvärjelse.»

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande orda-
lagen vid ed-
gång.
(Forts.)

Vid sådant förhållande föreställer jag mig, att Kongl. Maj:t hade svårt att helt och hållet underlåta att fästa afseende vid en opinion, som både inom Riksdagen och inom vidsträckta kretsar af samhället i öfrigt så tydligt uttalat sig. Efter hvad jag hört samvetsömma personer uttala, äro just dessa begynnelseord för dem motbudande och samvetskränkande. Jag har sjelf tre gånger befunnit mig i den ställning, att jag ansett mig böra vägra att aflägga ed för att icke i mycket obetydliga och världsliga saker inblanda Gud och hans heliga evangelium.

Vidare har både af denne och af en annan talare anmärkts, att ordet »svär» icke blifvit ur edsformuläret borttaget. För min del får jag bekänna, att jag icke skulle hafva något deremot, men om man granskar uttrycket »lofvar inför Gud, den allvetande och allsmåttige», så torde att lofva »*inför Gud*» i sjelfva verket innehålla alldeles desamma som att svära inför Gud. Då jag i allmänhet anser det vara skäl att nämna allt vid dess rätta namn, och då jag tror att ordet »lofvar» i denna mening är liktydigt med ordet »svär», torde det vara skäl att äfven öppet uttala det. Jag medgifver villigt att, om ordet »svär» borttoges, detta skulle tillfredsställa åtskilliga samvetsömma menniskor, hvilka anse allt svärjande förbjudet; men jag anser, att man derigenom skulle bedraga dem, ty att lofva något inför Gud innebär ju lika väl en edsförpligtelse.

Den förste talaren har vidare klandrat, att ordet »inför» Gud användts i stället för ordet »vid» Gud. Jag medgifver att detta är en smakfråga; och jag har för min del väckt motion om båda ordalydelserna. Då den ärade talaren åberopade Frälsarens ord: »I skolen alls intet svärja», tror jag emellertid, att han glömde fortsättningen, »hvarken *vid* himmelen, ty han är Guds tron, eller *vid* jorden» — — »eller *vid* Jerusalem» — —. Häraf tror jag, att han åtminstone icke kan åberopa gudomlig auktoritet för den uppfattningen, att ordet »vid» Gud skulle vara mera berättigadt än »inför» Gud.

Vill man en sak, tror jag att man måste låta det subjektiva tycket falla och underkasta sig hvad som har utsigt att kunna genomföras. För min del har jag derföre icke någon betänklighet mot, att i edsformuläret står »inför Gud» i stället för »vid Gud».

Det har vidare blifvit sagdt, att genom antagandet af detta förslag rättstillståndet skulle äfventyras. I det afseendet tror jag icke att det är värdt att göra sig några falska föreställningar om det närvarande, ty genom det oeffterrättighetstillstånd i fråga om ederna, som i närvarande stund eger rum, är redan rättstillståndet på ett högst betänkligt sätt skakadt. Oupphörligt läser man i tidningarna om dels falska edgångar, dels om vägran att aflägga ed. Det kan visserligen blifva ännu sämre än det nu är, det medgifver jag villigt, men jag

Lagförslag om ändrade bestämmelser rörande ordalagen vid edgång.
(Forts.)

tror icke att, om Kongl. Maj:ts förslag antages, detta skall inträffa utan tvärtom motsatsen. — När man läser den bilaga, som en af motionärerna i frågan bifogat sin motion, ser man, att endast under år 1884 förekommit 13 fall, då personer vägrat gå ed, och en af dessa har af sådan anledning suttit fängslad sexton månader. Då personer vilja blifva martyrer för sin öfvertygelse, kan man vara förvissad om att de grunda denna sin öfvertygelse på sanningen eller åtminstone på någon del af sanningen. Och om så är, skall denna rörelse icke minskas utan allt mer och mer tilltaga i styrka, och det nuvarande tillståndet blifva alldeles ohållbart.

På grund af hvad jag här anför t anser jag det vara af största vikt, att en ändring i det nuvarande tillståndet snarast möjligt sker, och då ett förslag i denna syftning här blifvit framlagdt, och de deremot framställda anmärkningarna icke synas mig vara af afgörande vikt, kan jag för min del icke annat än yrka bifall till Kongl. Maj:ts af Lag-Utskottet tillstyrkta proposition.

Herr Olsson: Till en början ber jag att få instämma med den förste talaren deri, att den fråga, som nu föreligger till behandling, är en mycket viktig fråga. Den är viktig, derföre att den så djupt ingriper i det sociala och framför allt i det religiösa lifvet i vårt land; och huru mycket man än må underskatta betydelsen af de religiösa rörelserna bland folket, visar likväl erfarenheten, att just på detta område de starkaste och i folkets lif, i dess historia djupast ingripande striderna ega rum. Derföre torde man också göra väl, om man vid denna viktiga fråga fäste det afseende, den verkligen förtjenar.

Men då jag instämmer med den förste talaren i detta stycke, anholder jag tillika att få uttrycka min förvåning öfver det slut, hvartill han kom. Ty erkänner man, att frågan om eden är en viktig fråga, torde väl ingenting ligga närmare till hands, än att man gör hvad man kan för att på det mest tillfredsställande sätt lösa frågan eller åtminstone i någon mån lindra det tryck, som för närvarande förefinnes. Och då hade jag väntat, att resultatet af en sådan premis skulle blifva, att man antog Kongl. Maj:ts förslag, äfven om det icke vore det bästa och för alla tillfredsställande. Det lärer väl i alla händelser vara bättre att få något än intet.

Hvad nu först den åsigten beträffar, att eden skulle vara helt och hållet förbjuden i nya testamentet, så ber jag att få säga, att jag för min del icke kan dela denna uppfattning. Jag tror, att vår Frälsare, då han talar om svärjande, icke afser sådana eder, som det borgerliga samhället fordrar för att bestyrka något, som jag med visshet vet vara sanning, utan att Herren Kristus i Matt. 5:te kapitel syftar på eder i oträngda mål samt framför allt på sådana eder, som användas i det dagliga talet. I detta afseende instämmer jag alltså med den förste talaren. Likaledes delar jag hans uppfattning angående de så kallade löftesederna, hvilka torde kunna inskränkas, om icke helt och hållet upphöra, då de icke uppfylla det ändamål man med dem afser. Det är väl både från religiös synpunkt och från förnuftig synpunkt ganska svårt att på sådant sätt, som nu allmänneligen eger rum, förbinda sig till något, som afser en framtid, hvarom man ingen-

ting med visshet kan veta. Jag tror, att i samma mån man rätt förstår och med hjertat fattar hvad nya testamentet innehåller icke blott i fråga om edgång utan än mer i fråga om det positivt kristliga, som der förefinnes, skall det visa sig, att löfteseder blifva helt och hållet öfverflödiga. Är jag genomträngd af den sanningskärlek, den öfvertygelse, som den heliga skrift vill ingjuta i hvarje människohjerta, då tror jag att detta är ett band, som är starkare än alla eder och utöfvar ett mäktigare inflytande än något, hvartill jag genom ed förbundet mig. Är jag å andra sidan icke genomträngd af denna sanningskärlek, denna Guds ords kraft, då kan eden visserligen hafva sin betydelse, men icke den betydelse och den kraft, som i förra fallet. Jag tror således, att det är af största vigt att inpränta och framhålla, att kärleken till sanning och rättvisa är den mäktiga kraft, som bör styra och regera våra embets- och tjänstemän. Helst skulle jag därför önskat, att i samband med den ifrågasatta förändringen i edsformuläret äfven stälts frågan om inskränkning i de ofta, jag vågar säga *onödigt* ofta återkommande ederna. Det ständigt upprepade svärjandet måste, enligt min uppfattning, mera skada än gagna. Emellertid hoppas jag, att Kongl. Maj:t äfven i detta afseende fäster uppmärksamhet vid de framställningar, som framkommit från så väl Kyrkomötet som Riksdagen.

Hvad beträffar det formulär för eden, som nu af Kongl. Maj:t blifvit framlagd, har det blifvit sagdt, att edens betydelse derigenom skulle förslappas. Man har sagt, att det skulle vara bättre att svärja »*vid* Gud och hans heliga evangelium» än »*inför* Gud, den allvetande och allsmäktige». Men då frågas med skäl: Veta i allmänhet de, som aflägga eden inför våra domstolar, hvad det innebär att svärja *vid* Gud och hans heliga evangelium. Jag tviflar storligen derpå. Och om de veta det, då veta de lika säkert, hvad det innebär att svärja *inför* Gud, den allvetande och allsmäktige. Veta de det åter icke, då tror jag att just dessa ord »*inför* Gud, den allvetande och allsmäktige» äro kraftigare och mera egnade att fästa uppmärksamheten derpå, att de stå inför den allvetande Guden, som till följd af sin allvetenhet utransakar deras innersta och vet, hvilka tankar och afsigter, som till äfventyrs hos dem förefinnas att dölja eller förändra den verkliga och enkla sanningen. Jag tror således, att det af Kongl. Maj:t föreslagna formuläret både är enklare och mera afpassadt för de enfaldiga personer, hvilkas uppmärksamhet företrädesvis bör fästas derpå, att de stå inför Gud, den allvetande, och att eden skall afläggas inför honom.

Man har vidare sagt, hvad begynnelseorden beträffar, att, om ordet »*svär*» borttoges, eden icke vidare kunde betraktas såsom en ed. Men jag för min del tror, att för den samvetsömme, den ärlige ordet »*lofvar*» innebär ungefär detsamma som ordet »*svär*». Från denna synpunkt böra väl således icke några anmärkningar kunna framställas mot förslaget, så vidt man verkligen vill aflägga ed och ställa sig den borgerliga ordningen till efterrättelse. Jag medgifver gerna att, om man borttager ordet »*svär*», eden skulle vara lika förbindande för den ärlige, redlige och sanningsälskande. Men då nu detta ord finnes i förslaget upptaget, vill jag för min del ej deri se någon anledning till dess förkastande.

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande ord-
lagen vid ed-
gång.
(Forts.)

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande ord-
lagen vid ed-
gång.

Om vi nu öfvergå till slutorden i eden, så tror jag att det just är der, som, om jag så får säga, skon klämmer. Ja! Kan det verkligen, från någon synpunkt sedt, vara ändamålsenligt att eden skall slutas med dessa hemska och för hvarje tänkande menniska förfärliga ord: »så sant mig Gud hjelpe till lif och själ»? Vid alla de kyrkomöten, der denna fråga förevarit — och så har varit fallet vid de tre, der jag varit närvarande — har man icke kunnat komma från denna slutstrof på annat sätt, än att man sökt tolka den *icke* såsom en afsvärljelse utan såsom en bön om hjälp att hålla eller såsom ett löfte att fullgöra hvad eden innehåller. I dessa ord skulle således icke ligga ett afsägande af Guds nåd och välsignelse, utan blott en bön om hjälp att hålla hvad man i eden lofvat. Vore en sådan tolkning af edens slutord riktig, så skulle ju edens karakter derigenom väsentligen gå förlorad. För min del tror jag dock, att denna slutstrof är en ed, som innebär en afsvärljelse och som derföre icke kan bortförklaras eller bortresonneras såsom varande endast ett löfte eller en bön om hjälp att kunna hålla eden. Men är denna uppfattning riktig, då är utan tvifvel intet angelägnare än att söka få bort denna hemska strof. Ty är det så illa, att någon möjligen af okunnighet, möjligen af öfverilning eller förbiseende eller af hvilken anledning det än må vara aflägger en ed, som han sedermera finner icke hafva inneburit full sanning, då kan det icke vara meningen att en sådan person, om han ångrar sig, skulle vara utestängd från att omvända sig och söka nåd och förlåtelse för sitt begångna brott och sin synd. Det kan icke vara meningen, säger jag, att han skulle vara förkastad och således icke komma i åtnjutande af någon delaktighet i Guds löften. Har man alltså klart för sig en sådan innebörd af dessa ord, måste det ock vara angeläget, att någon förändring deri sker. Icke heller tror jag att, om någon verkligen vill aflägga falsk ed och har för afsigt att tala osanning, den gamla slutstrofen på honom utöfvar synnerligt inflytande, eller att den skulle utgöra ett kraftigare band än de af Kongl. Maj:t föreslagna slutorden.

På grund häraf, och då icke något bättre förslag blifvit framlagdt, än hvad Kongl. Maj:ts proposition innehåller; då vidare Kyrkomötet och Riksdagen samt en mängd enskilde petitionärer gjort framställningar om ändring af det nu gällande edsformuläret, så tror jag att det är klokt och välbetänkt att antaga Kongl. Maj:ts förslag. om det också icke är det bästa och för alla tillfredsställande. Och jag hoppas tillika, att det icke bör dröja länge, innan ett förslag framlägges om *minskning* af ederna samt om deras afskaffande i alla sådana fall, der detta lämpligen kan ske, utan att rättssäkerheten eller det borgerliga samhällets grundvalar rubbas eller äfventyras.

Jag yrkar vördsamt bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Bergström: Så många talare hafva redan yttrat sig i frågan, att må hända Kammaren hunnit tröttna vid den, men det torde anses öfverensstämma med det parlamentariskt passande, att äfven någon ledamot af Lag-Utskottet yttrar sig till stöd för det tillstyrkande betänkande, som Utskottet afgifvit med afseende på Kongl. Maj:ts proposition.

Det är ju ock en stor och vigtig fråga, inför hvilken vi stå; och jag vördar de betänkligheter, som här uttalats mot bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Det höfves, att lagstiftaren går till väga med all erforderlig varsamhet, ty ett misstag skulle leda till farliga följder. Meningarnas på detta område äro mer olika och skiljaktiga än på något annat. Vi hafva här så att säga en vensterflygel, som förmenar att hvarje ed är en synd, och en center som håller före, att eden icke har något berättigande på evangeliu utan endast på lagens område. Denna senare meningsbrytning var starkt representerad vid det sista kyrkomötet. Slutligen hafva vi en höger, som anser allt böra vara såsom det är.

Den förste talaren började med den anmärkning mot den Kongl. propositionen, att förslag icke blifvit framlagdt till afskaffande af löftesederna, och han skådade i framtiden den stund, då dessa eder skulle afskaffas. För min del önskar äfven jag, att alla onödiga löfteseder, så vidt möjligt är, blifva afskaffade, men jag far anmärka, att skilnaden mellan löftes- och bekräftelseeder är icke så lätt att uppdraga, som den förste talaren synes förmena. Särskildt hvad angår vittneseden, sådan den afläggas hos oss, kan den, i motsats till hvad den förste talaren yttrade, icke annorlunda karakteriseras än såsom en löftesed, emedan den aftages före afgifvandet af vittnesmålet. Vill man förvandla den till en bekräftelseed, måste nemligen först vittnesmålet afgifvas, och sedan vittnet med ed bekräfta sanningen deraf. Det beror sålunda icke af edens formulering, huru vida den är att anse såsom en bekräftelse- eller löftesed, utan det beror på om eden afläggas före afgifvandet af vittnesmålet och således innebär ett löfte att tala sanning, eller om den afläggas efter vittnesmålet såsom en försäkran, att man talat sanning. Derefter måste formuleringen rättas. För närvarande är, som jag nämnde, vittneseden en verklig löftesed, om än tiden mellan sjelfva löftet och löftets uppfyllande är mycket kort. Icke heller kan jag medgifva, att löfteseden skulle strida mot vår kristna trosbekännelse. I Ebreerbrevet läses ju att, då Gud gaf löftet åt Abraham, så, enär han icke hade någon större att svärja vid, svor han vid sig sjelf.

Att denna Kongl. proposition framkommit, måste anses såsom högst naturligt och högst önskligt. Herr Statsrådet och Chefen för Justitiedepartementet har redan framhållit de särskilda tillfällen, då kyrkans och statens representationer uttalat sig för en förändring af de ordalag, i hvilka eden är aflättad. I korthet får jag ytterligare inskräpa detta och erinra, att redan 1868 års Kyrkomöte uttalade sig i en skrifvelse till Kongl. Maj:t om det olämpliga i slutorden af den nuvarande presten — Kyrkomötet begränsade sig naturligtvis, såsom rätt var, till hvad som låg inom dess befogenhet — och ansåg önskligt, att dessa blefve utbytta mot andra ordalag. 1875 års Riksdag ansåg derjemte, att slutorden i det nu gällande edsformuläret vore olämpliga och borde utbytas mot andra; och det var endast en ringa skiljaktighet mellan Första och Andra Kammarens beslut, som föranledde, att icke någon skrifvelse då afläts till Kongl. Maj:t. 1883 års Riksdag utdömde dessa slutord och anhöll, att de måtte utbytas mot andra och mera lämpliga, olika, såsom den förste talaren riktigt anmärkte, för löfteseder och olika för bekräftelseeder. Slutligen har 1883

*Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
för ordalagen vid ed-
gång.*
(Forts.)

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande ord-
lagen vid ed-
gång.
(Forts.)

års Kyrkomöte uttalat sin önskan, att slutorden i presten, sådana de nu äro, skulle utgå af skäl, bland andra, att de företrädesvis hade för- anledt samvetsbetänkligheter. För min del tyder jag dessa slutord icke såsom den förste talaren och den talare, som näst före mig hade ordet. Enligt deras åsigt skulle orden innebära en förpantning af själens välfärd och eviga salighet. Vore denna åsigt riktig, skulle naturligtvis panten vara förverkad och ej kunna igenlösas, om man bröte mot eden. Jag förstår icke huru någon, som i denna sak har en sådan uppfattning, kan motsätta sig utbyttandet af dessa ord mot andra mera lämpliga, ty det är sagdt af Jesus Kristus, att alla synder skola förlätas menniskors barn, äfven de hädelser, med hvilka de än må häda; men hvilken som hädar den Helige Ande, han har icke förlåtelse till evig tid, utan han är skyldig till evig dom. Jag anser därför att man gent emot de många, som hylla en sådan tydning af slutorden som ifrågavarande två talare, bör göra hvad man kan för att motarbeta denna uppfattning, ty om någon svurit falskt, ledes han ofta till förtviflan och självmord.

Vidare har man sagt, att Riksdagen icke begärt någon ändring af inledningsorden. Detta är fullkomligt sant, men borttagandet af dessa ord i inledningen är en nödvändig följd deraf, att slutorden formuleras så som regeringen föreslagit: »detta svär jag inför Gud, den allvetande och allsmäktige». Det är äfven här af vigt att undanrödja anledning till vissa samvetsbetänkligheter; ty mängen, som skall aflägga ed, tvekar att svärja *vid* något. Jesus Kristus bjuder: »I skolen icke svärja, hvarken *vid* himmelen, ty han är Guds tron; eller *vid* jorden, ty hon är hans fotapall; ej heller *vid* Jerusalem, ty det är den store konungens stad; ej heller må du svärja *vid* ditt hufvud, ty du förmår icke göra ett enda hår hvitt eller svart.» Det skulle därför vara lyckligt, om man genom att äfven taga bort dessa ord kunde undanrödja någras betänkligheter, då antagligen följden, såsom Lag-Utskottet sagt, skulle blifva, »att de svåraste betänkligheterna mot afläggande af påfordrad ed skola vara undanröjda». Särskildt hvad angår löftesederna är det åtminstone en, som icke kan komma i fråga att borttagas, nemligen domareeden. Jag är fullkomligt ense med den ledamot af Konungens Högsta Domstol, som säger, att någon fara för rättssäkerheten visserligen icke skulle uppstå, om denna ed afskaffades. Han yttrar: »Sveriges domare skola nog, derom är jag öfvertygad, pligttroget fullgöra sina skyldigheter, huru än domareeden formuleras. Men eden bör dock ega en religiös afslutning för att i mängdens ögon stärka embetets helgd, på samma gång den gifver en allvarlig påminnelse om den religiösa förbindelse, som eden pålägger.» Skulle vi hafva domare, som vid utöfningen af sitt embete icke vore bundna af en ed, hvars slutord vore lika med dem, som förestafvas parter och vittnen, skulle sannerligen folkets förtroende till domstolarne och rättsordningen i betänkelig grad minskas. Jag kan därför icke gå in på afskaffandet af denna ed, äfven om öfriga löfteseder, synnerligen de politiska, icke förtjena att bibehållas.

Det är af justitieministern vid föredragningen inför Kongl. Maj:t uttaladt, att det vore önskligt, om Riksdagen, som eger en vidsträcktare erfarenhet om åskådningssättet i landet, ville taga frågan i nog-

grant öfvervägande. För min del tror jag, att rättssäkerheten icke i någon afsevärd mån hotas genom detta förslag.

Om under öfvergångstiden hos en eller annan person tvifvel möjligen skulle uppstå om betydelsen af den nya eden, bör han, om domaren gör sin pligt och inskräper edens betydelse, komma till insigt om, att den är lika helig, bindande och ansvarsfull samt af samma kraft som den nuvarande eden med dess bekräftelseord, hvilka, sådana de af den siste talaren förstås, med rätta af honom förklaras vara så hemska. De äro det ej tilligt min uppfattning, ty jag fattar dem såsom ett förklarande, att hvad man säger är så sant, som man vill, att Gud skall hjälpa till lif och själ.

Jag yrkar bifall till Lag-Utskottets hemställan.

Herr Wennerberg: Jag hoppas att Kammaren icke anser, att jag tager dess uppmärksamhet i anspråk allt för mycket, då jag nu än en gång tager till ordet. Jag gör det blott för att värdsamt bemöta några inkast, som blifvit gjorda mot mitt förra anförande från statsrådsbänken, samt äfven från andra, hvilka icke äro af samma åsigt som jag i denna fråga.

Först vill jag då vända mig mot Herr Justitieministerns anförande. Man fick af detta veta, på hvilka goda grunder regeringen stödde sig, då hon upptog denna fråga till behandling, huru Riksdagen mer än en gång begärt, att något skulle göras för dess lösning, och huru Kyrkomötet med stort allvar sysselsatt sig med densamma. Men en sak, som jag, ända till dess den siste ärade talaren yttrade sig, märkt vara förunderligt mycket förbigången, så väl i de handlingar, som åtföljt den Kongl. propositionen, som också i de muntliga föredrag, som till förmån för samma Kongl. proposition här afgifvits, är den för mig högst viktiga skillnaden mellan löftes- och bekräftelseeder — en skillnad, som i Riksdagens skrifvelse också blifvit på det bestämdaste framhållen. Och härifrån syntes mig Herr Justitieministerns anförande icke utgöra ett undantag. Vid detta tillfälle vill jag i förbigående påminna Lag-Utskottets ärade ordförande, att jag särskildt nämnt vittneseden såsom den, hvilken under form af löftesed likväl är att räkna icke blott till bekräftelseederna utan äfven såsom en af de förnämsta och för rättssäkerheten mest betydande. Jag har således der vid lag icke låtit mig något förbiseende komma till last, utan var det just min afsigt att tydliggöra, huru bestämdt jag skiljer denna ed från sådana löfteseder som embets- och tjenstemannaeder.

Justitieministern yttrade, att han funnit mitt första föredrag mindre bevisande. Detta antager jag ock vara mycket troligt. Det hafver sig icke så lätt med bevisningen af meningar. Men kanske han icke tager illa upp, att jag till min ursäkt erinrar, hvad han själf på sid. 26 i den Kongl. propositionen yttrar i denna fråga. Det heter der: »Ingen lär kunna med visshet förutsäga, hvilket inflytande en dylik förändring i fråga om parts eller vittnes ed skulle åstadkomma på den borgerliga rättsordningens upprätthållande.» Det är ett erkännande, som jag tror att något hvar af oss måste instämma i. Med ett sådant erkännande är det klart, att man icke i denna sak kan föra någon sträng bevisning, utan hvar och en måste hänföra sig till *sin* mer

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande orda-
lagen vid ed-
gång.
(Forts.)

Lagförslag om ändrade bestämmelser rörande ordalagen vid edgång.
(Forts.)

eller mindre starka öfvertygelse. Är det så, som justitieministern säger — och jag gerna går in på — så är det ock ganska vådligt att, då vi icke veta, hvilket inflytande detta ändringsförslag kan komma att hafva på det allmänna rättsmedvetandet, taga detta steg, som vi nu äro nära att göra. Under sådana förhållanden är icke blott saken i sig själf vigtig, utan äfven våra förhandlingar om densamma i hög grad maktpåliggande, och för min del vågar jag sannerligen icke gå in på det nya förslaget, just emedan jag, liksom justitieministern, icke vågar förutsäga, hvilket inflytande detta kan komma att utöfva på rättssäkerhetens upprätthållande i vårt land.

Herr Justitieministern nämnde vid talet om betydelsen af uttrycken *inför* Gud och *vid* Gud, att han icke funne någon skilnad mellan dessa båda, men att uttrycket *inför* Gud vore klarare och bättre än *vid* Gud, som det vore svårt att veta, hvad det betyder. Han hänvisade dock till katekesen och sade, att detta *inför* Gud — likasom *vid* Gud, såsom det heter i den gamla eden — betyder, »att man tager Gud till vittne och hämnare för att dermed bekräfta sitt tal». Ja, deri ligger skilnaden. Man åberopar Gud såsom det vittne, *vid* hvilket man stöder sig. Man påkallar honom *särskildt* att i detta fall vara närvarande såsom en hämnare, om man ljuger. Detta sker ej uttryckligen vid formeln *inför*. Jag vågar upppepa, hvad jag sagt, att antingen ett påkallande sker eller icke, står man alltid *inför* Gud den allvetande och allsmäktige. Jag kan icke heller annat än instämma deri att, *när* man skall utvälja några Guds egenskaper, lämpliga vid en ed, vore det väl, såsom en talare nyss yttrade, af mer betydelse, att den svärjande påmintes om Gud såsom helig och rättfärdig, egenskaper hos Gud, som i synnerhet af den kristne måste framhållas, då deremot erkännandet af Guds allvetenhet och allmakt sträcker sig mycket vidt ut, äfven till dem, som icke äro kristne, så att, såsom vi veta, denna sistnämnda Guds egenskap eller allmakten i hög grad är inplantad och beaktad hos muhammedanerna.

Justitieministern sade sig icke heller klart finna, hvad betydelse det skulle hafva att svärja vid Guds heliga evangelium. Men i evangelium tillförsäkrar oss Gud sin stora och outgrundliga nåd; och just därför att vi svärja vid hans heliga evangelium, förklara vi oss vilja förkasta denna nåd, om vi icke tala sanning.

Slutligen anmärkte justitieministern, att jag skulle hafva uppgifvit för många ledamöter i Högsta Domstolen, som varit emot förslaget. Jag har gått igenom handlingarne och funnit, att det var åtta. Men för att se saken från ett annat håll, vill jag säga så, att då det af tretton ledamöter endast är tre, som lemnat förslaget *utan* anmärkningar, hafva alltså tio haft sådana att framställa *möt* detsamma.

Hvad den ärade talaren på upplandsbänken beträffar, förundrar det mig, att han kunnat anse valet af ordalag vid eden, såsom han tre gånger yttrade, vara en smakfråga. Bättre ord kunde man väl få för det. Jag medgifver att vi här ofta stå emot hvarandra kämpande för subjektiva åsichter; men om dessa äro grundade på känslan af öfvertygelse, som måste ega sitt värde för hvar och en, så gäller det i sanning icke likgiltiga smakfrågor.

Det förvånar mig, att Herr Olsson kom till det resultat, som han gjorde. Han begagnade sig, så att säga, af samtliga mina premisser, och jag tycker då, att han borde hafva kommit till samma slut också. Att så icke blef fallet, var väl, såsom han strax i början af sitt anförande nämnde, för att »i någon mån lindra trycket af hvad som måste väcka samvetsbetänkligheter hos de allvarligare». Jag respekterar dessa betänkligheter i hög grad. Men gör man en bestämd skillnad mellan s. k. löfteseder å ena och bekräftelseeder å den andra sidan och afskaffar de förra, så falla alla dessa betänkligheter bort, och den ärade talaren hade hellre bort påyrka detta än, mot sina antaganden, gå in på Kongl. Maj:ts förslag.

Jag gillar fullkomligt hans åsigt, att ingen bör svärja, utan att veta på hvad han svärjer, det vill säga, att alla våra eder böra gälla ett förgånget. Derföre kan också Herren Gud svärja, emedan han vet allt och allt tillhör honom. För honom gifves ej ett förflutet eller ett tillkommande; allt är för honom närvarande. Likaså, när Kristus står inför domstolen, svär han icke frivilligt, men när öfverstepresten säger: »jag beäsvär dig vid lefvande Gud», undandrager han sig icke att efterkomma hvad den lagliga myndigheten bjuder, utan yppar hvad som af honom fordras. Han vittnade så om sig sjelf och om Gud hvad han visste. Det var så en vittnesed. Helt annat är det vid våra löfteseder. Der svära vi på hvad vi *icke* ega, hvad vi *ej* veta, hvad vi *ej* hafva i vår makt.

Jag hörde den siste talaren göra en för mig åtminstone högst besynnerlig förklaring öfver edens slutord: »så sannt mig Gud hjelpe till lif och själ». Han häntydde på, att de *icke* skulle innebära en förpantning af själens salighet, såsom man mer än en gång sagt. Hvad betyda de då? Är det något mindre, bör derom den svärande underättas; men huru skulle det taga sig ut vid våra domstolar, om domaren sade till vittnet: »Var icke rädd att aflägga eden! Den låter visserligen förskräcklig, men betyder icke så mycket.» Talaren påminte äfven derom, att all synd varder menniskan förlåten, men icke synd mot den Helige Ande, och dit hör icke meneden. Ja, visserligen. Om menedaren ärligt och upprigtigt förkastar sitt förra väsende och ångrar sig, så tror jag på och är viss om Guds barmhertighet för honom! Jag, för min del, måste alltså tolka dessa ord så, att i det ögonblick, då jag svär, sätter jag också min själs salighet i pant på sanningen af mina ord. Att säga, att detta icke betyder detta, det duger sannerligen icke.

Jag önskar, att alla löfteseder, utan undantag af domare- och presteder, måtte förr eller senare försvinna. Ty enligt min åsigt — kanske jag misstager mig, men då sker det åtminstone efter ärligt och moget begrundande — gälla de föremål, som menniskan icke bör svära på.

En helt annan sak är det med vittneseden och alla de bekräftelseeder, på hvilka rättssäkerheten i ett ordnadtt samhälle hvilar. Deri vill jag ingen ändring, eller åtminstone ingen sådan ändring att de förlora något i sin kraft. Den nu föreslagna förändringen är icke sådan, att man kan anse sig i densamma hafva tillräcklig ersättning för de gamla begynnelse- och slutorden.

Jag yrkar fortfarande afslag.

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande ord-
lagen vid ed-
gång.

(Forts.)

Lagförslag
om ändrade
bestämmelser
rörande ord-
lagen vid ed-
gång.
(Forts.)

Friherre Barnekow: Förra gången jag hade ordet gjorde jag icke något bestämdt yrkande, men anhåller nu om bifall till Herr Folke Anderssons afgifna reservation; och att sålunda ordet »*svär*» i första momentena af edsformuläret måtte utbytas mot »*försäkrar*» och i de senare momentena ordet »*svär*» måtte utbytas mot »*lofvar*».

Herr Casparsson: Den näst föregående talaren förebrådde mig, ehuru i mycket moderata ordalag, att jag begagnat ordet »*smakfråga*». Jag har dock gjort det med full öfvertygelse, ty beträffande inledningsorden finnas ju så många olika former. I Norge och Preussen säger man: »*lofvar* och *svär* vid Gud och hans heliga ord»; i den spanska parlamentseden: »*inför Gud*»; och vi begagna orden: »*vid Gud* och *hans heliga evangelium*». Då kristna samhällen hafva så olika formulär i detta afseende, har jag på denna grund ansett det vara en smakfråga. Förra gången frågan här var före, yttrade en dåvarande representant från Dalarna, hvars intresse för religiösa frågor var mycket stort, att han icke skulle haft något emot de då föreslagna begynnelseorden, om de blott innehållit »*inför Gud*» i stället för »*vid Gud*». Med hänsyn till alla dessa skiftande meningar, torde man verkligen kunna kalla denna fråga en smakfråga.

Hvad beträffar en talares betänkligheter angående påföljden af den föreslagna förändringen, kan jag fatta dessa, och skulle verkligen icke vilja tillstyrka någon sådan, om det nuvarande edsformuläret vore hållbart; men min öfvertygelse är, att det nuvarande *icke* är hållbart. Då menniskor låta döma sig till fängelse för sitt samvetes skull, finnes intet annat val än att antingen i figurlig mening åter tända kättribålen eller ock vidtaga en förändring i de bestämmelser, som framkallat motståndet, och bifalla Lag-Utskottets föreliggande förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att i afseende på Kongl. Maj:ts förevarande proposition föreläge följande yrkanden: 1:o att densamma måtte antagas; 2:o af Friherre *Barnekow*, att Kammarerna, jemte förklarande att Kongl. Maj:ts proposition icke kunnat i oförändradt skick godkännas, måtte antaga deri framställda förslag med den ändring, att ordet »*svär*» i första momentena af edsformuläret utbyttes mot *försäkrar* och i de senare momentena ordet »*svär*» utbyttes mot *lofvar*; samt 3:o att Kongl. Maj:ts berörda proposition måtte afslås.

Härefter gjorde Herr Grefven och Talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på afslag å Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf, och sedan till kontraposition dervid utsetts antagande af Kongl. Maj:ts berörda framställning, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som afslår Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förändrade bestämmelser rörande ordalagen vid edgångs fullgörande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Lagförslag om ändrade bestämmelser rörande ordalagen vid edgång.
(Forts.)

Vinner Nej, antages Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 58;

Nej — 50.

Utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom Kammarens nyss fattade beslut i afseende på Kongl. Maj:ts proposition.

2 punkten.

Bifölls.

Föredrogs Lag-Utskottets den 24 och 25 nästlidne Februari bordlagda utlåtande N:o 9, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag dels till lag angående säkerhet för utbekommande af utflyttningsbidrag och andra ersättningar i anledning af laga skifte, dels ock till förordning angående tillägg till 136 § i Kongl. Maj:ts förnyade nådiga stadga om skiftesverket i riket den 9 November 1866.

Herr Claëson: Det är mig okärt att återkomma med mina betänkligheter. Dessa gälla dock blott det föreslagna tillägget till 136 § i Kongl. Maj:ts förnyade nådiga stadga om skiftesverket i riket den 9 November 1866. Då Högsta Domstolen granskade det förslag i ämnet, som vid 1883 år riksdag var föremål för öfverläggning, gjordes åtskilliga anmärkningar mot detsamma. En af dessa anmärkningar, vid hvilken jag nu skall bedja att få fästa mig, var den, »att hvarje ny egare af skiftad jord måste erfara olägenhet deraf, att han förvärfvat sig jord, hvarpå möjligen hvilade en sakrätt, om hvars tillvaro han funne svårighet att förskaffa sig full visshet». Detta har Kongl. Maj:t velat hjälpa genom det föreslagna tillägget till 136 §; men enligt min åsigt kan derigenom icke vinnas det ändamål, som Högsta Domstolen afsett, eller att utan svårighet förskaffa sig full visshet. Jag anser nemligen den garanti, som skulle ligga i detta tillägg, vara nästan rent illusorisk. Hvad Post- och Inrikestidningar, hvilka afses med den här förekommande benämningen allmänna tidningarne, i dylikt afseende innehålla, kommer ytterst sällan till menige mans kännedom, och om äfven länskungörelsernas innehåll uppmärksam-

Ang. kungörelse om ständskogsersättning vid skifte.

Ang. kungö-
relse om stånd-
skogsersätt-
ning vid skifte.
(Forts.)

mas af en och annan, fördunstar det snart och långt innan det skall göra gagn. Jag tror att det icke finnes mer än ett sätt, att lösa denna fråga, så att den, som vill köpa en fastighet eller lemna lån mot teckning i densamma, verkligen kan skaffa sig full visshet att fastigheten ej häftar för så beskaffadt ersättningsanspråk, som det ifrågasvarande, hvilket utgår med förmånsrätt framför de i fastigheten varande inteckningar, nemligen att införa den föreslagna uppgiften derom i inteckningsprotokollet och anmärka densamma i inteckningsboken. Detta låter sig ju lätteligen åstadkomma, om tillägget till 136 § i stället för den nu föreslagna föreskriften innehölle att, då landtmätare för erhållande af fastställelse å skiftet till egodelningsrätt eller dess ordförande aflemnar skifteshandlingar, han skall bifoga så beskaffad uppgift, som i nu föreslagna tillägget är omförmäld, att genom ordförandens försorg införas i vederbörande häradsrätts inteckningsprotokoll och anmärkas å behöriga upplägg i inteckningsboken.

Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på, att i Högsta Domstolen också en ledamot anförde, att han fann det tvifvelaktigt, huru vida det föreslagna kungörandet kunde komma i verkligheten att utgöra något korrektiv mot den befarade vådan af den rätt, som i förslaget till lag angående säkerhet för utbekommande af utflyttningsbidrag och andra ersättningar i anledning af laga skifte afsåges att bereda ersättningstagare.

Då jag icke anser det medföra mera våda att Kongl. Maj:ts i Lag-Utskottets utlåtande först omförmälda lagförslag antages utan än med det föreslagna tillägget till 136 § i Kongl. skiftesstadgan, skulle jag helst sett, att Lag-Utskottets utlåtande nu blott bifallits i hvad det angick förstnämnda lagförslag, och att det stått Kongl. Maj:t öppet att framdeles, om sådant pröfvades nödigt och lämpligt, föreslå tillägg till 136 § i Kongl. skiftesstadgan, men då detta väl icke låter sig göra, vågar jag anhålla, att utlåtandet måtte till Lag-Utskottet återförvisas för vinnande af åsytad ändring i detsamma.

Herr Bergström: De, som äro inne i denna fråga, påminna sig kanske, att jag icke varit benägen att i förevarande afseende införa en ny tyst förmånsrätt. Jag vill nu endast erinra att, då denna fråga sist här var före, jag i en vid Lag-Utskottets utlåtande fogad reservation föreslog en ändring i inteckningslagen, hvarigenom det blefve möjligt att förvärfva inteckningsrätt för sådan fordran, som här är i fråga; men detta förslag vann icke bifall på något håll. Om man än, i likhet med den föregående talaren, anser den föreslagna åtgärden i tillägget till 136 § Skiftesstadgan icke göra till fyllest, kan jag dock icke finna att det går an att, såsom han föreslagit, i inteckningsprotokollet och inteckningsboken göra anteckning om fordran å ersättning för mistad ståndskog. Derigenom betager man ju fordringen, så att säga, dess karakter af en tyst förmånsrätt. Då är man inne på samma väg, som jag i min reservation. Genom den af den föregående talaren föreslagna åtgärden skulle uppstå en kombination af verklig sakrätt och tyst förmånsrätt, som, enligt min åsigt, icke hängde det minsta tillsammans. Kan man uppgifva något sätt, hvarigenom fordran å ersättning för mistad ståndskog blefve i vidsträcktare mån än här är

föreslaget, bekantgjord och känd, skulle jag icke hafva något deremot. För sådant ändamål skulle jag också vara med om en återförvisning; men något sådant förslag har talaren alls icke framställt. Jag får vidare fästa uppmärksamheten på, att en sådan åtgärd, som af regeringen föreslagits, ansetts göra till fyllest, då det gäller odlingslän. Det förefaller mig då som den äfven vore tillräcklig, då det afser en förmånsrätt, som är af så kort varaktighet som den, hvilken nu skulle tillerkännas ersättning för ståndskog.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Claëson: Jag beder att få anmärka, att den af mig påpekade åtgärden icke är att anse såsom något alldeles nytt. På likartadt sätt tillgår ju vid utmätning af fast egendom för icke in-tecknad gäld, då utdrag af utmätning sinstrumentet införes i in-teckningsprotokollet. — Den föregående talaren sade, att denna tysta förmånsrätt endast skulle fortvara ett år och således vara mera tillfällig och öfvergående. Vore det så, kunde möjligen den föreslagna åtgärden anses vara tillfyllest; men jag får i anledning deraf fästa uppmärksamheten på, att denna förmånsrätt varar till ett år *efter förfallodagen*, hvilken kan sättas många år efter det skiftet blifvit fastställt.

Jag fann den af mig gjorda anmärkning vara af den vikt, att jag ansåg mig ej böra underlåta att framkomma dermed, men då min anhållan om återremiss icke synes vinna understöd inom Kammaren, anhåller jag att få återtaga densamma.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, och Utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan bifölls.

Föredrogos å nyo och bifölls Lag-Utskottets den 24 och 25 i sistlidne månad bordlagda utlåtanden:

N:o 10, i anledning af väckt motion om stadgande af förmånsrätt för kommunalutskylder;

N:o 11, i anledning af väckt motion om omarbetning af gällande förordning om jords eller lägenhets afstående för allmänt behof; samt

N:o 12, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 17 kap. 7 § Rättegångsbalken.

Föredrogos å nyo Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 24 och 25 nästlidne Februari bordlagda utlåtande N:o 2, i anledning af väckt fråga om offentliggörandet af berättelser öfver resor i utlandet gjorda med bidrag af statsmedel.

Ifrågasatt offentliggörande af vissa reseberättelser.

Herr Törneblad: Det slut, hvartill Utskottet kommit med afseende på motionärens framställning, synes mig icke vara af sådan beskaffenhet, att Kammaren bör med sitt bifall understödja Utskottets hemställan. Lika med motionären erkänner jag villigt, att det kan vara nyttigt och nödvändigt att reseberättelser afgifvas af de personer,

*Ifrågasatt
offentliggö-
rande af vissa
reseberät-
telser.
(Forts.)*

som med statsunderstöd begifva sig till främmande länder. Lika med honom inser jag mer en väl, att dessa berättelser ofta äro lärarika och, spridda i vida kretsar, kunna medföra rätt mycket gagn. Men då jag erkänner allt detta, vågar jag dock hemställa, om det kan vara af behovet påkalladt, att i detta ärende vända sig med någon framställning till Kongl. Maj:t. I Utskottets kläm hemställes *dels* att reseberättelser skola inom viss tid efter hemkomsten afgifvas af alla, som erhålla statsunderstöd för resor och studier i utlandet, *dels ock* att såsom vilkor för erhållande af statsbidrag till facktidningar och tidskrifter stadgas, att förstnämnda reseberättelser skola i desamma omedelbart efter afgifvandet intagas.

Efter hvad jag inhemtat är det sällsynt, om ens någonsin förekommade, att icke föreskrift om reseberättelsers afgifvande meddelas, när någon dylik resa företages på statens bekostnad, och om i något särskildt fall dylik föreskrift icke af Kongl. Maj:ts lemnats, beror detta antagligen derpå, att Kongl. Maj:t funnit hinder af en eller annan art därför möta. I de allra flesta fall torde sådana föreskrifter redan nu meddelas, och är detta förhållandet, är Riksdagens anhållan hos Kongl. Maj:t fullkomligt öfverflödig; och vidare kan den blifva skadlig, i händelse det skulle finnas fall, då en dylik reseberättelse icke skulle befinnas vara ändamålsenlig; ett förhållande som väl knappast behöfver beaktas, då det väl sällan är händelsen.

Hvad åter andra delen af klämman beträffar, fruktar jag att denna icke blott är öfverflödig utan kan blifva rent af skadlig. Det är från två synpunkter man har att se denna hemställan, dels från den resandes egen, dels från statens. Från den resandes egen synpunkt sedt, kan det vara ganska tveksamt, huruvida den absoluta förpligtelsen af en berättelsers afgifvande är af beskaffenhet att uppmuntra unge lofvande män att söka sådana reseunderstöd. De kunna vara förträffliga i sina yrken, men det kan mycket väl hända, att de icke äro begäfvade med den skriftliga framställningsförmågan i sådan grad, att det icke för dem möter stora svårigheter att uppsätta en reseberättelse, i följd hvaraf de möjligen skola underlåta att söka dessa reseunderstöd, om publikation af reseberättelse blir obligatorisk. Jag erinrar derom, att det finnes statsanslag afsedda för arbetare inom yrkena, och lika villig jag är att tillstå, att ett sådant anslag gör den nytta, det kan göra genom den vidgade erfarenhet resan medför på grund af omedelbar iakttagelse, hvilken vida öfverträffar hvad som kan i sådant afseende inhämtas i tryckta arbeten, lika lågt måste jag sätta publikationen, hvilken, stundom åstadkommen af en skrifkunnig, men ofta icke sakkunnig vän, lätt kommer att gifva en vrågbild af af hvad som under resan inhemtats och som uteslutande afsett det praktiska lifvets område.

Men icke nog med denna fara. Det finnes en annan och denna är ännu större. Då Utskottet afser, att dessa reseberättelser, för att publiceras för en större allmänhet, skulle intagas i facktidningar och tidskrifter, som åtnjuta anslag af allmänna medel, skulle lätt kunna hända, att denna tankes förverkligande dödade mer än en tidning eller tidskrift. Skulle tidskrifternas redaktörer vara förbundne att intaga alla reseberättelser, som voro mer eller mindre lärarika, mer eller mindre

skickligt affattade, kunde det hända att redaktörerna genom statsanslaget funne sig vara föga uppmuntrade, då till följd deraf en stor läsekrets öfvergafve dem. Och anledning härtill torde väl äfven finnas, om läsarne dag efter dag, vecka efter vecka undfågnades med den ofta magra och bestämdt temligen enformiga kost, hvarom här är fråga. Det kunde på sådant sätt hända, att tidningarne och tidskrifterna komme ur askan i elden. För öfrigt kan jag icke inse, om ett urval skulle ske, hvilken som skulle göra detta urval. Skulle det vara Kongl. Maj:t, som skulle hafva denna omsorg, för hvilken, efter hvad jag tror, Kongl. Maj:t vore föga tacksam, eller skulle det vara tidskrifternas redaktörer. I hvilket fall som helst gifver det anledning till förvecklingar, och det torde väl vara bäst att i detta fall låta saken hafva sin gång, som den hittills haft. Helt visst skola de berättelser, som förtjena att offentliggöras, komma till allmänhetens kunskap, och helt visst skola de som affattat dem komma att åtnjuta honorarium, men om åtskilliga andra reseberättelser skulle komma att ligga på hyllan för att vid tillfälle uppsökas af sådana sakkunnige, som hafva särskildt intresse för dem, föreställer jag mig att äfven dessa rätt väl fyllt sitt ändamål. Jag vill ytterligare tillägga, att reseberättelsernas hufvudsakliga betydelse ligger deri, att de utgöra en af regeringen föreskrifven kontroll på att resan verkligen blifvit företagen till bestämda orter, och att vid dem verkligen något blifvit gjordt, så att berättelserna naturligtvis måste utgöra en ledning för regeringen vid föreslåendet af de anslag, som i framtiden för liknande ändamål kunna och böra beviljas. Detta är den hufvudsakliga betydelsen af dessa berättelser; en underordnad är den, att de komma till en större allmänhets kännedom. Är det en stor och utförlig reseberättelse, som verkligen har särskildt intresse, kan det hända, att den utkommer i bokform, och det är väl lämpligare än att den häfte efter häfte släpar sig genom en hel årgång af en tidskrift.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra, yrkar jag afslag å betänkanDET.

Friherre Leijonhufvud: Jag skall icke länge uppehålla diskussionen, och till hvad den föregående talaren yttrat ber jag endast få lägga några ord. Hvad de officerare angår, hvilka blifva kommenderade att resa utomlands, föra desse vanligen med sig hem icke blott reseberättelser, utan äfven en stor mängd plancher till dessa. En del af dessa plancher och ritningar hafva de vanligen erhållit i present, andra åter hafva de sjelfve ritat. Utan dessa plancher, som städe äro goda, skulle det icke vara mycket vunnet med berättelsernas utgifvande. Jag vill nämna att då i fjor en officer vid fortifikationen kom från Finland, han hade med sig 110 stora plancher och ritningar, hvilka han till största delen der erhållit, och en annan officer, som rest på kontinenten, hemförde 53 stora plancher och 19 stora fotografier, som bifogades hans reseberättelse. Att kopiera dessa för att utgifva dem på tryck, vore en dyr affär, och att åter utgifva texten utan plancherne, det vore detsamma som då förr patentbeskrifningarna infördes i Posttidningen med hänvisning till ritningar, som läge i Kommerskollegium. Hvem skulle kunna taga in

*Ifrågasatt
offentliggörande af vissa
reseberättelser.
(Forts.)*

Ifrågasatt
offentliggö-
rande af vissa
reseberät-
telser.
(Forts.)

dessa plancher i en tidskrift? Lika med den föregående talaren påstår jag det vara riktigt, att det är föreskrifvet att reseberättelser skola afgifvas. Särskildt är det i fråga om officerare fullt riktigt, att de åläggas afgifva sådana för att man skall kunna se hvad de lärt sig. De få med egna ögon se hvad vi icke hafva; och att se med egna ögon, det är vida mera lärorikt än att läsa om detsamma i bok. *Det är t. ex. mycket magert att läsa om utländska truppöfningar, men för dem, som åskådat dylika, är det både intressant och lärorikt.

Jag kan icke komma till annat resultat än den föregående talaren, att, ehuru motionen är välmenande, den likväl är opraktisk i tillämpningen. Jag yrkar därför afslag å densamma.

Herr Pettersson: Jag har begärt ordet därför att jag är ledamot af det Utskott, som behandlat denna fråga. I Utskottet har jag mot motionen framställt flera betänkligheter, ehuru jag icke reserverat mig. De båda talare, som här haft ordet, hafva styrkt mig i dessa betänkligheter och dertill framställt ännu flera skäl mot förslaget; hvilket jag här blott velat tillkännagifva. Jag hade nemligen begärt ordet, innan desse talare yttrat sig.

Hans Excellens Herr Ministern för utrikes ärendena, Friherre Hochschild: Jag är icke i tillfälle att kunna bedöma, huruvida motionärens önskan skulle kunna realiseras i afseende på offentliggörandet af berättelser, afgifna af arbetare i de särskilda näringsyrkena, bergsbruksidkare, civile läkare och sådane, hvilka resa för att studera landtbruket, m. fl., men i afseende på officerare vid hären, vid väg- och vattenbyggnadscorpsen samt i flottan beder jag att få göra en erinran, som jag grundar på min erfarenhet från utlandet.

Det har ofta inträffat vid de beskickningar, der jag varit, att officerare blifvit af regeringen utsände för att taga reda på någon af de nya uppfinningar i krigskonsten, särskildt i afseende på artilleriet. De hafva kommit ut för att taga reda på en viss modell af skjutvapen eller projektil, en uppfinning, som varit en hemlighet, hvilken icke kunnat meddelas andre än dem, som på sitt hedersord förpligtat sig att icke tala om den vare sig för allmänheten i hemlandet eller för främmande militärer. Om nu en officer fått taga kännedom af en dylik uppfinning, skulle han icke kunna afgifva en reseberättelse, derest denna skulle offentliggöras. Skola berättelser afgifvas och det i det främmande landet är känt att de skola utgifvas, så få officerarne icke kännedom om uppfinningar. Det vore sålunda ingen fördel, om Riksdagen beslutade i enlighet med motionärens förslag, hvarför jag yrkar afslag å Utskottets hemställan.

Herr Adelsköld: De ärade talare, som uppträdt mot min motion, är jag mycken tacksamhet skyldig för de värdefulla upplysningar de behagat lemna och de skäl mot motionen, som af dem blifvit anförda, men då mina åsikter ingalunda ändrats af hvad som anförts, ber jag att få bemöta ett och annat, som yttrats mot motionen. Den förste ärade talaren erkände bland annat, att »många lärorika och i vidsträckt kretsar nyttiga berättelser afgifvits», men hans åsigt var, att reseberättelser

afgäfvos icke för deras egen skull, eller för att de skulle komma andra till gagn, utan derföre att »Kongl. Maj:t skulle blifva i tillfälle kunna kontrollera att resan verkligen blifvit gjord och gått i den föreskrifna riktningen». För min del tror jag visserligen, att det kan vara intressant för Kongl. Maj:t att hafva reda på, att resan verkstälts i den riktning, som föreskrifvits, men jag vågar dock fortfarande tro, att ändamalet med dessa resor är i första rummet, att den resande skall hafva nytta af sin resa och derefter, att allmänheten och andra yrkeskamrater skola hafva nytta af reseberättelserna. Och skall någon nytta uppkomma i detta hänseende, är det nödvändigt att reseberättelserna publiceras, ty eljest inträffar hvad som oftast sker, att de läggas på en hylla i något arkiv och der blifva bortglömda, och då är detta sistnämnda ändamål förfeladt. Den ärade talaren ansåg äfven att reseunderstöd icke skulle sökas, om berättelserna skola publiceras. Hjälpå svaras blott, att den som icke vill på sådant vilkor mottaga reseunderstöd, han kan gerna blifva hemma. Det är icke obetydliga anslag, som årligen lemnas till sådana resor, de uppgå till mellan 50,000 och 70,000 kronor, och då det är ett känt faktum att af de reseberättelser, som afgifvas, är det många af högt värde, som för närvarande icke komma landet och närmast den resandes yrkeskamrater till gagn, så vill det förefalla mig som om motionen icke vore så obefogad som den ärade talaren ansett. Den andre talaren anförde såsom skäl till afslag på motionen att en officer, som utskickats att taga reda på, jag tror han nämnde kasernbyggnader, fått, såsom jag fattade, 110 stora plancher och ritningar med sig hem. Detta är ju godt och förträffligt, och dylika ritningar måste vara särdeles upplysande för berättelserna och äfven om kaserner i större skala skola uppföras, men icke kan det derföre, som han tycktes tro, vara skäl eller hafva varit min tanke att hundratalas dylika plancher och planritningar skulle publiceras. I berättelserna kunde ju hänvisas till planchererna samt att dessa finnas att bese t. ex. i generalstaben för dem, som önskade taga dem i betraktande. Hade jag kunnat tänka mig denna anmärkning, så hade jag otvifvelaktigt i motionen gjort ett undantag för nämnda kasernritningar. I afseende å militära berättelser, hvilka *alla*, som jag läst, varit af mycket intresse, tror jag att, om de intages i den förtjenstfulla tidskriften »Krigsvetenskapsakademiens handlingar», der de komme en stor publik af unga officerare till del, de skulle högst betydligt bidraga till desses upplysning och komma till stor nytta, hvilket den ärade talaren troligen icke tagit i beräkning. Det är ju derföre icke sagdt, såsom den siste högt ärade talaren förutsatte, att man vid publicerandet af ifrågavarande reseberättelser, hvaraf ju *någon* skulle kunna innehålla sådant, som bör hemlighållas, behöfde intaga sådana hemligheter, hvarigenom skada på ett eller annat sätt kunde uppkomma. Utskottet har i sin motivering antydtt, att icke alla berättelser behöfde publiceras, utan att det skulle öfverlemnas till Kongl. Maj:t att ordna denna sak på sätt Kongl. Maj:t funne lämpligast. Om Riksdagen således för sin del ville godkänna denna motivering och motionens syfte, kan jag för min del icke finna annat än att saken, långt ifrån att skada, skulle tvärtom vara till stort gagn för det allmänna. Då emellertid mäktiga röster höjt sig mot motionen, hyser jag visserligen icke mycken förhoppning, att den kommer att af Första

*Ifrågasatt
offenliggö-
rande af vissa
reseberät-
telser.*
(Forts.)

*Ifrågasatt
offentliggö-
rande af vissa
reseberät-
telser.
(Forts.)*

Kammaren bifallas, men då jag icke funnit mig öfvertygad af mina ärade motståndares skäl, måste jag i allt fall yrka bifall till densamma.

Herr Wærn, Carl Fredrik: Jag har ansett mig såsom chef för det verk, hvilket har att emottaga det jemförelsevis största antalet af dessa berättelser, böra yttra några ord i denna fråga. Hvad som föresväfvat motionären i hans välmående motion har utan tvifvel varit det, som han nu senast i sitt anförande yttrat, nemligen att flertalet af berättelserna skulle läggas på hyllan i något arkiv och sålunda blifva obegagnade. Det är med anledning häraf, som jag ansett mig böra meddela, huru Kommerskollegium förfar med de berättelser, som till detsamma afgifvas. Kollegium sänder dem, hvar för sig, regelbundet till den korporation, som i hvarje särskildt fall anses bäst vara i stånd att bedöma och granska dem, såsom till Tekniska högskolan, Stockholms slöjdförening, Jernkontoret m. fl. En af en kirurgisk instrumentmakare afgifven berättelse har blifvit sänd till Karolinska Institutet o. s. v. Med ett ord, hvarje berättelse sändes till den myndighet, som kan anses vara den sakkunnigaste för dess bedömande och der den kan finnas tillgänglig för den allmänhet, som deraf kan förutsättas intresserad. Detta synes mig vara allt som behöfves. Vilja vederbörande icke taga någon notis om dem, kan det icke hjälpas på det sätt, som af motionären föreslagits och hvilket jag anser vara förenadt med många och stora olägenheter. Det är, såsom den förste talaren sade, så, att de unga personer som utsändas, icke alltid äro lika skrifkunnige som de kunna vara kunniga i sina yrken och skickliga att utomlands lära sig något, som kan konfina landet till godo. Jag har efterfrågat i Kommerskollegium förhållandena i detta fall, och man har dervid upplyst mig, att det en gång hände att en ung man skrifvit en reseberättelse, som var så underhaltig, att kollegium icke ansåg sig kunna godkänna den. Nåväl, han gick till en advokat, som för 50 kronor skref en berättelse, hvilken var i formen väl uppsatt, men för öfrigt så utvattnad, att den i tekniskt hänseende förlorat det lilla värde den förut haft. Jag tror att det skulle vara en stor tunga för desse unge män, att deras reseberättelser offentliggjordes, utan att dermed något bestämdt gagn skulle vinnas. Jag instämmer fullkomligt med den förste talaren deri, att det för facktidningar och facktidsskrifter skulle blifva ett stort onus att intaga dessa berättelser, hurudana de än vore. Dessa tidningar och tidskrifter lefva ju på att meddela allmänheten hvad som är af intresse i deras fack och de hafva sålunda för sin egen utkomst det största motiv att taga reda på hvad som kan vara af nytta. Skulle de tvingas att intaga hvarje berättelse, skulle det hos dem grundläggga fordringar på statsverket att få större understöd. Jag tror icke att förslaget i sin helhet är praktiskt. Hvad som kan ske, sker enligt mitt förmenande redan dels derigenom att Kongl. Maj:t har bestämt, att berättelser skola afgifvas, och dels derigenom att dessa berättelser lemnas till dem, som i hvarje fall ega det mesta intresset och fackkunskapen. Jag kan icke annat än afstyrka bifall till detta förslag.

Herr Carlson, Fredrik: Det är kanske öfverflödigt att vidare anföra något i denna sak, men då den väckta frågan djupt ingriper i de administrativa förhållandena, må det vara mig tillåtet att yttra, det äfven inom den gren af förvaltningen, med hvilken jag haft anledning att göra mig bekant, den ifrågasatta bestämmelsen skulle vara ganska illa lämpad. Man utsänder i allmänhet stipendiater för två olika ändamål, och derpå måste man fästa uppmärksamhet, nemligen *antingen* för att taga kännedom om någon vidtagen ny, märkligare förbättring och eljest någon i andra länder samlad erfarenhet, som äfven för oss kan vara upplysande, *eller* för personens egen utbildning, och de äro kanske de fleste, som resa för det senare ändamålet. Skulle nu detta förslag komma att genomföras, så skulle man kanske komma att fästa mera vikt vid reseberättelsen än vid sjelfva resan, och detta vore enligt mitt förmenande en stor olägenhet. Det skulle kunna hända, att de resande mest tänkte på: »huru skall det jag skrifer komma att taga sig ut?» Och dervid kommer ännu en omständighet i betraktande, nemligen den att man ganska väl kan skriva en reseberättelse ur böcker. Jag har läst mera än en på detta sätt tillkommen berättelse och kan intyga, att sådant låter sig göra, men deraf hemtar ingalunda den resande någon varaktig nytta, och allmänheten, som skall läsa berättelsen, kan lika så gerna begagna böckerna sjelfva.

Jag anhåller om afslag.

Häruti instämde Friherre af Ugglas.

Grefve De la Gardie: I motsats mot en annan fråga, som här i dag behandlats, erkänner jag villigt att den nu föreliggande icke hör till de mest viktiga, utan i sjelfva verket är helt obetydlig; men då ett anslag gifves af statsmedel, är det väl af någon vikt att det ändamål, som dermed afses, så vidt möjligt vinnes, och ändamålet här måste väl vara, att den utskickade personen skall samla erfarenhet och kunna redogöra för denna, samt att redogörelsen för de förhållanden, om hvilka han tagit kännedom, skall komma hans yrkesbröder till godo. Man säger att, om fordringar utsträcktes i den rigtning, Utskottet föreslagit, det skulle afskräcka personer från att söka reseunderstöd. Men det är väl icke Svenska Akademien eller andra svåra kritici, som skulle sitta till doms öfver deras arbeten, ty berättelserna skulle ju afgifvas till och pröfvas af yrkesbröder, hvilka säkerligen icke hafva så stora fordringar på den stilistiska förmågan, utan blott vilja hafva reda på de faktiska omständigheterna, som kunna intressera dem och vara af nytta, de må vara mindre väl uttryckta eller ej; och säkert är att, om alla dessa resenärer på förhand veta, att deras berättelser helt enkelt skola läggas ad acta — om icke under bordet, så på hyllan — finnes det för dem ingen eggelse att göra desamma intressanta och fullständiga, utan de skola i stället utan tvifvel söka att slippa från det så lätt som möjligt.

Man har här nämnt, hurusom många ingenjörofficerare vid sina berättelser foga en mängd plancher, kartor och ritningar, och att det blefve för dyrt att aftrycka äfven dessa. Om också de äro af vikt, är det

*Ifrågasatt
offentliggö-
rande af vissa
reseberät-
telser.
(Ports.)*

Ifrågasatt
offentliggö-
rande af vissa
reseberät-
telser.

(Forts.)

viktigaste emellertid texten, och om den utgafves ensamt, men med hänvisning till dylika bilagor, skulle den i de flesta fall blifva lika njutbar som om den åtföljdes af planchererna.

Hans Excellens Herr Utrikesministern anförde, såsom exempel, att, då officerare utsändas för att taga reda på vissa hemligheter, hvilka icke få meddelas åt hvem som helst, de understundom måste afgifva löften att icke omtala dylika saker; men i dessa fall är det ju klart att det, som skall hemlighållas, icke komme in i berättelserna och sålunda icke heller kunde utgöra något hinder för dessas offentliggörande. Vid sidan af dessa hemliga ting torde väl hafva varit tillfälle att inhemta åtskilligt annat, som vore värdt att meddelas.

Det har vidare anförts, att facktidningarna skulle förlora på och därför icke kunde åtaga sig ett så drygt åliggande, som att trycka alla dessa långa berättelser. Måhända äro de så vidlyftiga; men jag hade föreställt mig, att de mera lida af att vara för korta. Säkert är emellertid att, om det föreskrefves att berättelserna måste offentliggöras, skulle de blifva mera fullständiga samt af större intresse och jag föreställer mig att en sådan tidning, hvilken säkerligen får i allmänhet ganska drygt betala sina medarbetare, med största nöje skulle mottaga gratisartiklar, som vore i den allmänhets smak, för hvilken tidningen är afsedd. Lika med motionären har jag visserligen icke mycket hopp om framgång, men yrkar likväl bifall till Utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framtällda yrkandena propositioner, först på bifall till Utskottets förevarande hemställan och sedan på afslag derå, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Ang. Nickors
intagning vid
rikets allmän-
na läroverk.

Föredrogs å nyo Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 24 och 25 sistlidne Februari bordlagda utlåtande N:o 3, angående Herr Borgs motion om stadgande af rätt för flicka att på samma vilkor som yngling intagas i sjetta och sjunde klasserna vid rikets allmänna läroverk.

Herr Borg: Då jag vid väckandet af min motion icke egde önskliga materialier, har jag sedermera haft tillfälle att förskaffa mig sådana och skall därför nu taga mig friheten anhålla, att något utförigare än i motionen varit möjligt, få motivera min framställning. Jag skall då först be att få uppläsa en liten redogörelse af en bland våra mest aktade författare, som mer än någon annan i vårt land varit i tillfälle att närmare lära känna hithörande förhållanden och särskildt skolväsendet i *Nordamerika*, nemligen Doktor Ernst Beckman. Han yttrar i en skrift, som utkom år 1883 och heter »Nord-Amerika i våra dagar»:

»En af våra utmärktare folkskoleinspektörer säger i sin femårsberättelse, att han öfver allt funnit allmänna ställningen bättre i de skolor, der flickor och gossar njuta gemensam undervisning. Detta intyg af en svensk skolman stämmer fullkomligt med utsagor af Amerikas samvetsgrannaste uppfostrare.

»Först, säga de, har samuppfostern ett direkt inflytande på *skolan*, så väl den lägre som den högre. Undervisningen går lättare och med mera lust. En helsosam och glad täflan åvägbringas mellan manliga och qvinliga lärjungar — ett slags fridsamt tornérspele mellan två olika krigshäradar — och man behöfver alls icke anlita belöningar och pris, hvilka, »så snart *alla* icke få del af dem, verka afgjordt skadligt», i det de allt för mycket egga den *enskildes* ärelystnad och ofta väcka kamraternas afund. Det är dock framför allt disciplinen, som får ett helt nytt utseende, der flickor och gossar samtidigt åtnjuta undervisning. »Das ewig weibliche» har en förundransvärd makt att förmildra odygdiga pojkar, det må nu stråla dem till mötes i en lärarinnas allvarligt milda blickar eller ur skolflickans-kamratens skälsmska ögon. Det qvinliga i qvinnan »emollit mores nec sinit esse feros». Och vore det icke å andra sidan litet obilligt att alldeles fränkänna det manliga elementet ett välgörande — inflytande?

Ang. flickors
intagning vid
rikets allmän-
na läroverk.
(Forts.)

»Samuppfostrens inflytande — detta må anses godt eller ondt — märkes naturligtvis mindre i den tidiga barnaåldern. Också är den många länder, hvad »folkets» barn beträffar, utan tvekan tillämpad intill det trettonde, fjortonde året. Men från den tiden inträder en förändring. Barnen, som förut umgåtts med hvarandra såsom jemlikar, blifva med ens nästan fullkomligt åtskilda. Och dock är det just vid denna tidpunkt, försäkra samuppfostrens vänner, som det goda inflytandet könen emellan begynner på fullt allvar göra sig gällande. Många af de dystra faror, för hvilka ungdomen i vanliga skolor under de närmaste åren äro utsatta, lära derigenom i väsentlig mån undvikas. Läsningen af dåliga böcker och romaner blir långt lättare att motarbeta. Ynglingen och flickan förlora dessa öfverspända, löjligt romantiska idéer i fråga om hvarandra, hvilka, långt ifrån att vara den luft i hvilken verklig kärlek uppblomstrar, äro en kvalmig, giftig, ja dödande ånga för sann hängifvenhet. Det fria, kamratlika umgänget beröfvar hemlig kurtis dess tjusning.

»I andra högre läroverk, der könen åtskiljas och de manliga studenterna under lång tid beröfvas familjelifvets och qvinnans inflytande, visar sig äfven lätteligen något litet af den råhet, för hvilken af enahanda skäl sjöman, med allt erkännande af deras förträffliga egenskaper i öfrigt, pläga anklagas. Och den, som studerat de högre flickskolornas sentimentala människslif, undrar sannerligen, om icke äfven »den bättre delen» af menskligheten skulle röna ett godt inflytande af mera blandadt umgänge.

»Det är dock först ute i *lifvet*, som frukterna af samuppfostern mogna. Denna uppfostern har förberedt både man och qvinna till ett harmoniskt lifsarbete, lärt dem att bättre förstå sig sjelfva och sin kallelse i förhållande till hvarandra. Intet kraftigare skyddsmedel finnes mot olyckliga äktenskap än gemensam uppfostern för man och qvinna; båda parterna lära att känna hvarandra för väl för att förlidas till dåraktigt förhastande.

»Följaktligen kan enligt deras åsigt, som tillhöra samuppfostrens pedagogiska »hovedströmning», en god skola »lika litet undvara fritt sällskapligt umgänge könen emellan, som en väl ordnad familj kan vara det förutan». Läroverket behöfver som en mäktigt driffjeder de

Ang. flickors
intagning vid
rikets allmän-
na läroverk.

(Forts.)

olika gåfvor till ömsesidig utveckling, hvilka blifvit man och qvinna anförtrödda. Derföre uppmuntras umgänget äfven utom skolrummet på många sätt.

»Men äro icke följderna af en sådan frihandel alldeles förfärliga? Med andra ord: händer det icke ofta, att de unga missbruka friheten? Härpå svarar erfarenheten ett obetingadt nej. Det sker mindre ofta, än då könen åtskiljas, och ensamhetens känslolif får fritt utveckla sig.»

En annan författare, förut lärare vid Lunds universitet och i dessa dagar utnämnd till professor vid Lincolnuniversitetet i Nordamerika, har likaledes yttrat sig i denna fråga i alldeles samma rigtning som det jag nyss uppläste. Ifrågavarande författare är Doktor Hjalmar Edgren, som om sitt besök vid Oberlins universitet i Ohio skrifer, bland annat:

»Styresmannen för Oberlin framlade vid ett läraremöte med mycken styrka de fördelar för ordning och disciplin, hvilka båda könen förenig i samma läroanstalt medför. Han meddelade, bland annat, några enskilda uppgifter, som för en svensk student torde synas rätt egenomliga, såsom att genom de unga damernas inflytande drickande och rökande af alla samvetsgrant undvikas; att dessa upptåg, hvilka mer eller mindre ingå på eganderätten, och som så ofta utmärka studentlifvet, också äro bannlysta från Oberlin; att ej i någon stad inom hela staten gatorna äro så stilla och fredliga natt eller dag som i Oberlin m. m.

»Egen erfarenhet har öfvertygat mig, att det är mera heders- och finkänsla och bättre ordning i ett skolrum, der gossar och flickor sitta tillsammans, än i ett, der blott ettdera könet förekommer. Jag har sett flera uttryck deraf, hvartill jag tydligen kunnat spåra orsaken.» Vidare säger samme författare, att i Oberlin finnas 1300 studerande, manliga och qvinliga, att anstalten fortgått i 40 år, och att »ännu ingen tadlande röst höjt sig mot detta lärosäte», samt att »det i hela Amerika har det bästa vitsord för gudsfruktan och sträng sedlighet».

Ytterligare bekräftelse af hvad jag här tillåtit mig andraga, finner jag i »Redogörelse för Skolmötet i Stockholm 1876 den 10, 11 och 12 April». I denna lilla skrift förekomma bland annat åtskilliga »Frågor ställda till Cornell's högskola (i Nordamerika), angående unga kvinnors tillträde till densamma». En af dessa frågor lyder sålunda: »Hvilken erfarenhet har särskildt vid Cornell's högskola vunnits?» Derpå svaras: »Sedan unga kvinnor för 4 år sedan der erhöllo tillträde, har en märkbar förbättring visat sig i studenternas disciplin och karakter. Hela tonen vid högskolan är förändrad», o. s. v. i samma rigtning. Den följande frågan lyder så: »Minskar icke de qvinliga lärjungarnes närvaro studiernas allvar och djup?» Derpå svaras: »Nej: ett motsatt förhållande inträder. Unga kvinnor, som besöka en högskola, bevisa sig — både genom tvånget af en inträdesexamen och genom att studierna egna de år, som vanligen förslösas på nöjen — såsom tagande arbetet på fullt allvar. Nästan utan undantag hafva de qvinliga lärjungarne vid högskolorna visat sig vara de främsta i studierna.» Vidare frågas: »Är det någon fara för att de qvinliga lärjungarne vid högskolan blifva hvad man kallar »emanciperade», samt att deras qvinliga skaplynne blir hårdt, och i stället för sin vackraste egendomlighet

erhåller mindre goda egenskaper?» Derpå svaras: »Motsatsen är fallet, och det är lätt bevisligt, hvarföre det så måste blifva. Samuppfostran gör de unge männen mera manliga och de unga kvinnorna mera kvinnliga.» En annan fråga lyder: »Finnas några faror för helsan?» Men derpå svaras: »Statistiken visar att vid det största gymnasiet i Förenta staterna, der samuppfostran är rådande, har *dödlighetsciffran* varit lägre för de kvinnliga än manliga lärjungarne, samt ådagalägga att *helso-tillståndet* i högskolan äfven är godt. Vår egen erfarenhet är likartad.» I anledning af sistberörda fråga upplyste Fröken Rossander vid nyssnämnda skolmöte 1876, att »vårt kvinnliga släkte ej är friskt, trots att vi inga dylika skolor ha». Med afseende på flickornas helso-tillstånd i allmänhet i Amerikas samundervisningsskolor meddelas, att flickorna begä sig bäst, ty procenten af de friska flickorna är högre än procenten af de friska gossarne, hvilket i någon mån torde visa, att de förra icke öfveransträngas. Slutligen lyder en annan fråga så: »Finnas några särskilda orsaker till trygghet rörande de kvinnliga studerande, som ej redan nämnts?» Derpå svaras: »Ja. En af dessa är, att lättsinniga, tanklösa flickor icke söka sig in i vår skola: uppnådda 17 år och in-trädesexamen till vissa kurser äro nödvändiga vilkor för tillträde.»

*Ang. flickors
intagning vid
rikets allmän-
na läroverk.
(Forts.)*

Vidare ber jag, hvad angår Amerika, få anföra något, som kanske är än mera betecknande, än hvad som förut är nämnt. Amerikanska regeringen aflät nemligen genom »Bureau of Education» år 1883 ett cirkulär med förfrågan, huru det stod till med samuppfostran (coeducation) i de allmänna skolorna. På detta cirkulär inlupo icke mindre än 340 svar från större och mindre städer, och det visade sig, att i 321 af dessa 340 städer samuppfostran var, som det heter, »rotfästad» från det sjette till det tjuguförsta året, alltså inom alla grader från primärskolan till akademien, och att flickorna der voro numeriskt öfverlägsna; endast i 19 kommuner hade man i en del klasser samundervisning. Jag vill nu icke roa Kammaren med att uppläsa alla dessa 340 svar, utan skall endast be att få anföra några.

En skolföreståndare säger: »Under mer än 30 år har jag undervisat, men jag har aldrig hört omtalas någon enda anmärkning mot den gemensamma undervisningen». En annan skriver: »Vårt system är naturligt och ekonomiskt; det är moraliskt, gynnsamt för goda seder, för studiernas fortgång och utvecklar jemnt (»également») manliga och kvinnliga egenskaper». En tredje skriver: »I afseende på intellektuella förmögenheter märker man ingen olikhet mellan gossar och flickor under deras vistelse i skolan».

Vidare heter det: »I de högre studierna utmärka sig de unga flickorna mer än de unga gossarne».

Slutligen: »Gossarne kunna ej följa med, om flickorna uppjuda all sin förmåga».

Nu hör jag den invändningen göras, att Amerika är ett så abnormt land, att dess förhållanden icke kunna jämföras med våra: kvinnan har der en högre ståndpunkt, än fallet är hos oss, o. s. v. Men, enligt min öfvertygelse, står kvinnan här i Sverige ganska högt; vi äro nog lyckliga att i det afseendet vara ett bland de förnämsta folk i världen, och jag tror sannerligen icke, att våra kvinnor äro sämre än Amerikas, och om de stå på ungefär samma kulturgrad, bör väl icke

Ang. flickors intagning vid rikets allmänna läroverk. naturen vara så olika här med hvad den är på andra sidan Atlanten, att den skulle fordra en annan uppfostran.

(Forts.)

Medan samundervisningen icke är så gammal i den nya världen (Oberlin har dock haft den i 40 år), har i Europa denna idé varit tillämpad sedan århundraden tillbaka. Så i *Skotland*, der från Knox' dagar gossar och flickor till sitt 15 år i folkskolorna åtnjutit gemensam undervisning. Äfven i *England* har man med fördel använt detta system intill samma ålder. Enligt uppgift i protokollet öfver skolmötet i Stockholm 1876, »erbjudes ett förträffligt exempel härpå genom den utmärkta 'Home and Colonial-School' i Gray's Inn Road, nära Kings Cross, der 1,000 lärjungar af båda könen undervisas enligt de nyaste och bästa metoder. Ett ej mindre slående exempel hafva vi i 'Birkbeck's Literary Institution'. Den undervisning, som hvarje afton meddelas der, är gemensam för både män och kvinnor. Antalet af 'institutionens' medlemmar uppgår till 2,000».

För några år sedan skickade *franska* regeringen en skicklig skolman, Monsieur Hippeau, att taga reda på undervisningsväsendet i Oberlin. Han for ut med de största fördomar mot det amerikanska systemet, men kom tillbaka omvänd, förtjust öfver den erfarenhet han gjort om detsamma.

Men jag kan från närmare håll framdraga ett *praktiskt* exempel, som troligen icke är känt af många bland herrarne. I fjor sommar hölls i *Holland* ett skolläremöte, vid hvilket ådagalades, att sedan år 1872, således under 12 års tid, icke mindre än 150 flickor, utgångna från läroanstalter, vid hvilka de erhållit samundervisning med gossar, aflagt de yppersta studentexamina, och att under hela denna tid ingen enda anmärkning mot samundervisningen blifvit gjord. Pedagogerna stodo häpna inför ett sådant resultat. Dessa qvinliga studerande utgingo icke från af staten eller kommunen underhållna läroverk, utan från sådana, som i städer, der intet dylikt läroverk fans, grundats och varit ledda af enskilde. Och nog äro holländarne ett klokt och praktiskt folk.

I *Tyskland* har jag icke sett något genomförande af detta system. Men en föreståndare för en högre läroanstalt, Direktören för en högre flickskola i Leipzig, Professor W. Noeldecke, säger i »Revue internationale de l'Enseignement», tom. 8, sid. 501, för år 1884: »Detta åskådningssätt synes öfverensstämma med den allmänna opinionen i Amerika. Till och med bland samuppfostrans motståndare finnes ingen, som vågar påstå, att flickorna ej duga till samma slags undervisning som gossarne eller sakna den ihärdighet, som gossarne visa».

Här uppe i Norden hafva gemenligen endast folkskolorna på landet och i de mindre städerna kunnat betraktas såsom samuppfostringsanstalter, der undervisningen likväl icke meddelas längre än till barnens trettonde eller fjortonde år. I *Norge* har man dock redan försökt i vidsträcktare mån tillämpa detta system, t. ex. i Breviks och Flekkefjords »Middelskoler», och senast i Giövik. Hvad *Finland* beträffar, hafva i Helsingfors år 1883 för saken intresserade damer förenat sig och inrättat en samundervisningsskola, som hittills gått förträffligt, utan att hafva ådragit sig någon anmärkning.

För att nu återkomma till *Sverige*, har en företagsam och insigts-

full man, Herr Palmgren, här i hufvudstaden sedan år 1876 grundat och förestått en s. k. »praktisk arbetsskola», hvilken sedermera utbildats till ett sexklassigt läroverk, och lär afsigten vara att der äfvenledes bilda studenter. I denna praktiska skola, der gossar och flickor undervisas om hvarandra ända till en ålder af 16 å 17 år, har, enligt hvad jag har erfarit, under alla dessa år skolan existerat, icke den minsta anledning till anmärkningar förekommit. Detta bevisar väl i sin mån, att flickor och gossar äfven öfver 14 och 15 år mycket väl kunna undervisas på samma rum, utan skada hvarken för sedligheten eller i något annat afseende.

Ang. flickors
intagning vid
rikets allmän-
na läroverk.
(Forts.)

En känd och erkänd pedagog, Rektor Siljeström, yttrade å skolmötet 1876 bland annat: »För flertalet ungdom torde just *vanan vid sammanvaro* vara det som behöfs, och detta blir ett oeftergiftigt vilkor för att den qvinliga ungdomen, utan allt för stora obehag och svårigheter, skall kunna begagna det för densamma öppnade tillfälle till universitetsstudier. En ung qvinnas väg vid universitetet är ej alltid en dans på rosor, och en sådan qvinlig studerande hade sjelf sagt talaren, att hon blott genom sin uppfostran och undervisning tillsammans med gossar erhållit den moraliska styrka, som behöfves för att mot de unge männen, hennes kamrater, kunna intaga den hållning, som fordras».

Hvad som för öfrigt ledt mig till tanken på denna samuppfostran, är vissa förhållanden i våra allmänna läroverk. Jag har nemligen sett, huruledes en del af dessa läroverk dels sakna lärjungar i vissa klasser, dels ha ett otroligt ringa antal lärjungar. Jag har hemtat dessa uppgifter ur statistiska byråns senaste del rörande elementarläroverken, hvarur jag tillåter mig anföra några små utdrag i siffror:

Medeltalet af lärjungar.

I klassen	Antal å reallinien	Antal å latinlinien
6: 1	6	23.
6: 2	4	18.
7: 1	2	14.
7: 2	1	13.

För nämnde högre läroverk får jag i 5:te klassen på reallinien medeltal 13 elever och på latinlinien 22; i 4:de klassen på reallinien 19 och på latinlinien 23; i femklassiga läroverks 5:te klass på reallinien 8 och på latinlinien 8, i 4:de klassen på reallinien 12 och på latinlinien 8. Redan dessa siffror blifva ju oerhördt låga i förhållande till den mängd lärare, som staten måste bekosta. Men härtill bör jag lägga den upplysningen, att enligt samma officiella berättelse, som jag här följt, icke mindre än 15 klasser i 31 skolor sakna elever. I nyssnämnda berättelse står nemligen 15 *nollor* för 31 skolor! Nu kan jag icke svara för att dessa siffror i denna stund äro fullt exakta, emedan statistiska byråns ifrågavarande uppgifter icke gå längre än till 1877; de torde dock, enligt min åsigt, höra mana oss att, om möjligt, draga någon mera nytta af våra elementarläroverk. Detta kunde nu vinnas på det sätt, att man gifve äfven flickor tillåtelse att begagna sig af dem. Jag vill så mycket hellre anbefalla denna fråga till Kammarrens

Ang. flickors
intagning vid
rikets allmän-
na läroverk.
(Forts.)

behjertande för en annan gång, som vi icke kunna neka till, att ständigt från läroverken röster tränga sig fram, som äro allt annat än glädjande i fråga om disciplin och sedlighet derstädes. Det är ett stort fält, vi här hafva framför oss, och kunde man, genom att låta det qvinliga elementet inrymmas äfven i våra allmänna läroverk, höja sedligheten, vore det väl något värdt. Såsom bekant, hafva också flera ansökningar till regeringen inkommit att flickor måtte få begagna sådana skolor, som hade litet elevantal, men de hafva alla afslagits.

Jag har hvarken rätt eller befogenhet att häröfver yttra något kländer, men nog är det sorgligt, att, när en rektor anhåller att få i en del klasser af läroverket intaga sina egna döttrar, för hvilka han sjelf skulle vara lärare, en dylik begäran blir afslagen. Så skedde med Rektor F. H. Sidvall i Hudiksvall, som i sin ansökning yttrar bland annat: »Så mycket torde dock kunna utan öfverdrift sägas, att genom välvilliga medgifvanden åt detta håll från statsmyndigheternas sida många föräldrars bekymmer för sina döttrars uppfostran skulle väsentligen lättas och de mindre besökta bland de allmänna läroverken kunna genom vidgad verksamhet och ökad lärjungeantal rikare återgälda samhällets uppoffringar».

Jag ber om ursäkt, att jag så länge upptagit Kammararens dyrbara tid, som redan är långt framskriden, men jag har ansett det som min pligt, då det nu är första gången denna fråga står inför svenska Riksdagen. Det blir icke den sista, ty frågan skall, om icke med nödvändigheten af en naturlag, dock som en moralisk och social nödvändighet tränga fram, till dess den blifvit löst i moralens och samhällets intresse.

Till slut skall jag be att få säga några ord till Utskottet, som jag tackar för den välvilliga behandling, det egnat min motion. Jag torde i mitt anförande i hufvudsak ha besvarat de anmärkningar, som Utskottet gjort, men vill tillägga några ord. Utskottet anser, att idén om samuppfostran snarare skulle kunna tillämpas i det fall, att den gemensamma undervisningen börjar vid tidigare år. Jag är tacksam för denna lilla vink och hoppas, att man skall begagna sig af densamma, då frågan å nyo framkommer till Riksdagen. En annan anmärkning, Utskottet gör, att, alldenstund några skolor redan äro öfverfyllda af manliga lärjungar, tilloppet af qvinliga till dessa sannolikt skulle blifva lika stort och sålunda ytterligare försvåra ställningen, skulle jag vilja besvara, dermed, att i de skolor, der det är godt om plats och der klasser finnas, som hafva få eller inga manliga elever, måtte det väl icke vara betänkligt att taga emot flickor, om man har förtroende för lärarne, som skola undervisa, samt att å andra sidan, der utrymmet är för knappt, man ej har annat att göra än tillbakavisa inträdessökande, och bland sådana i allmänhet välja de bästa.

Jag har icke något yrkande att göra, utan tager mig endast friheten att anbefalla frågan till Kammararens framtida välvilliga uppmärksamhet.

Herr Törneblad: Då icke något yrkande är gjordt i denna fråga, kunde det möjligen synas onödigt att i densamma uppträda och upptaga Kammararens tid för en längre stund, hvilket jag har för af-

sigt att göra, men just de ord, med hvilka den siste talaren slutade, eller att denna fråga är af den vigt, att den behöfver beaktas, hafva manat mig att också åt densamma egna någon belysning. Liksom han är jag öfvertygad, att denna fråga icke nu sista gången kommer före inom den svenska Riksdagen och jag vill tillägga, det jag hoppas att det icke är sista gången. Men just derföre att frågan är så vigtig, att den i framtiden kommer att behandlas på det ena eller andra sättet, är det synnerligen angeläget att redan från början föreställningarne i afseende å frågans betydelse och sättet att lösa densamma blifva något klarare än de, så vidt jag kunnat förstå, hitintills lyckats blifva. Det är så att, när man vill kämpa för stora och nya idéer, det lätt händer att man skjuter öfver målet, men just detta öfverskjutande af målet är den farligaste fienden till det goda, som kan ligga i idén, och framför allt gäller det att, om man vill bereda samhället en utveckling på uppfostrans område, man måste försöka att för sig skarpt fatta målet och lika skarpt fatta de medel, som leda till detsamma. Det är just i detta afseende, som jag fruktar att vi ännu hafva åtskilligt öfrigt att önska.

Jag vill icke på något sätt förringa de hedrande omdömen, som här hafva blifvit upplästa rörande samuppfostran i andra länder. Det kan så mycket mindre falla mig in, som jag icke har någon motsatt erfarenhet, och det är endast erfarenheten, som i detta fall kan fälla ett fullt säkert utslag. Jag anmärker endast i förbigående, att om jag rätt förstod hvad som upplästes, så gälde en del af dessa omdömen samuppfostran vid universiteten, och denna samuppfostran är hos oss för närvarande tillåten, om den också icke i någon vidsträcktare mån begagnas. Men jag uppregar ännu en gång, att jag högeligen fruktar, att frågan kan förryckas, och om den förryckes, hvilken blir då lidande derpå? Jo, i främsta rummet det qvinliga släktet och derigenom hela samhället. Det är fullt riktigt att man försökt och äfven lyckats att vidga qvinnans kunskapskrets, likasom i allmänhet hela hennes verksamhetskrets. Detta kan endast vara en förmån, men det är icke sagdt att denna förmån blir densamma, om man gör en allt för stor utvidgning eller om man för sig uppställer det målet att i fråga om verksamhetskrets och undervisning fullkomligt likställa man och kvinna, ty då kan det hända, att man skadar icke blott mannen — hvilket måhända betyder mindre — utan äfven qvinnan, hvilket i detta fall kanske betyder vida mer.

Man har talat om likställighet i undervisning; ja, är detta verkligen något önskligt, jag menar en fullkomlig likställighet i undervisning mellan man och qvinnor? Nej, jag vågar påstå, att det alldeles icke är bevisadt att detta är något önskligt, icke derföre att qvinnan skulle under sin undervisningstid vara mindre mottaglig för bildningen än mannen — det är visst icke fallet, tvärt om är hon det ofta mera — utan helt enkelt derföre, att den uppfostran och den undervisning, som skall egnas åt henne, icke gerna kan i allt blifva densamma som den måste vara för mannen. Vi hafva troligen icke tänkt oss och komma väl icke heller att tänka oss, att i allmänhet embetsmannabefattningar och en mängd verksamhetsarter inom de skilda yrkena skola komma att hufvudsakligen öfvertagas af qvinnor. Staten måste vid sitt un-

Ang. flickors
intagning vid
rikets allmän-
na läroverk.
(Forts.)

Ang. flickors
intagning vid
rikets allmän-
na läroverk.
(Forts.)

dervisningssystemens uppsättande och tillämpning taga ganska betydlig hänsyn till de olika verksamhetssferer, inom hvilka tjänstemän, yrkesidkare och andra skola röra sig, och den måste äfven mången gång pålägga de unge rätt dryga uppoffringar och rätt stora ansträngningar för att de skola kunna vinna de kunskaper, som under nutidens förhållanden fordras för att kunna beklåda mera ansvarsfulla platser inom samhället, vare sig dessa platser äro anvisade af staten eller af den enskilda företagsamheten. Det gifves ingen kungsväg till bildningen, och de vägar, som leda derhän, måste blifva i någon mån olika efter de olika mål, som man vill hinna. Jag föreställer mig, att i denna stund, då man ofta hör klagas öfver den allt för stora tillströmningen till universiteten, det icke vore så förmånligt, om denna tillströmning ökades med ett möjligen lika stort antal qvinlig ungdom som manlig, och dock skulle en sådan fara kunna uppstå, i fall man utan att aktgifva på den olikhet, som betingas af olika fysiska och intellektuella anlag, ville utstaka för qvinnan fullkomligt samma väg som för mannen. Härmed vill jag ingalunda draga i tvifvelsmål det stora och rigtiga derutinnan, att verksamhetsfältet vidgas för qvinnan — detta anser jag tvärt om, såsom jag redan har sagt, vara i hög grad önskligt — men jag påstår fortfarande, att hennes uppfostran och undervisning är allt för vigtig för att sättas i beroende af den manliga ungdomens undervisning. Särskildt vill jag erinra derom, att handslöjd måste enligt sakens natur komma att för qvinnan spela en större roll än den gör för mannen, och skulle nu de unga flickorna utan vidare inpassas i de för mannen afsedda läroverken, så kan det lätt inträffa, att derigenom göres våld på den utveckling, som hon har rätt att fordra och att man således med detsamma som man tror sig göra rättvisa mot qvinnan begår en orättvisa mot henne och genom sin kärleksfullhet så att säga kramar henne till döds.

Efter dessa allmänna anmärkningar skall jag bedja att något närmare få granska det sätt, hvarpå motionären tänkt att saken skulle ordnas, och de motiv, som af honom hafva blifvit anförda för en förändring, samt de reflexioner han dervid gjort.

På sidan 9 i sin motion (N:o 40) säger motionären:

»De allmänna läroverken mottaga henne dock ännu ej; i stället underhjelp staten hennes uppfostran genom anslag åt enskilda och kommunala flickskolor, hvilka likväl gemenligen ej kunna lemna en så god undervisning som staten, på grund af dess större ressurser, än mindre en så prisbillig undervisning. Här har staten sålunda stält qvinnans uppfostran på en lägre och ofördelaktigare nivå än den manliga släktets. Svårigheten, i synnerhet för den mindre bemedlade qvinnan, att under sådana förhållanden skaffa sig kunskaper är påfallande.»

Ingen kan i högre grad än jag vara tacksam för det goda vitsord, som härigenom är lönnadt åt våra elementarläroverk. Skada blott att, om jag går till ett annat dokument, som daterar sig från 1880 års riksdag, nemligen Herr Borgs motion i andra Kammaren N:o 148, detta vitsord motsäges af yttranden, som synas mig skildra förhållandena vid våra elementarläroverk i en sådan dager, att det skulle vara för denna Kammare en absolut pligt att hindra qvinnan från att der

inträda vare sig i de högre eller i de lägre klasserna. Det heter nemligen Ang. flickors intagnin vid rikets allmänna läroverk.
der: »Och likväl låter staten i alla sina skolor den ungdom, som endast söker 'medborgerlig bildning', använda från fjerdedelen till nära hälften af sin tid på förvärfvandtet af fragmentariska språkkunskapar, hvilkas inhemtande *icke medför något som helst gagn, men väl anstiftar stor skada genom att under statens egid sprida falska föreställningar om bildning*».

De anförda orden utgöra ett citat, som motionären gjort till sitt eget.

Vidare heter det: »Men ej nog härmed: genom statsmonopolet, d. v. s. prisbilligheten, hänfaller statens undervisning åt samma fördömmelse som drabbar alla monopoler, att lemna *sämre och dyrare produkter, oberäknadt allt annat ondt, som deraf följer.*»

Jag är långt ifrån att dela den pessimistiska uppfattning, som här gjort sig gällande, men jag har ansett mig skyldig att anföra den, ty då sådana åsichter sökt tränga sig fram, så kan det hända att det finnes fäder, som häfva tillbaka från att anförtro sina flickor åt så beskaffade läroverk, der undervisningen skulle så bedrifvas.

Det talas särskildt om prisbilligheten. Jag ber då att ur samma motion få anföra, att der står bland annat: »*framför allt full betalning för undervisningen vid de allmänna läroverken!*» Detta är således framtidsmålet: full betalning för undervisningen vid de allmänna läroverken; och det är en fråga, som står på dagordningen. Om man nu skulle låta flickor komma in i läroverken och sedermera förändrade sjelfva systemet och fordrade full betalning för undervisningen, så kan jag icke inse annat än att man hade lockat dem i en fälla, utan att deraf skulle uppstå motsvarande gagn.

Vidare ber jag få nämna, att såsom motionären har tänkt sig att saken tills vidare skulle ordnas, skulle tillträde för flickor lemmas i sjetta och sjunde klasserna vid rikets allmänna läroverk.

De siffror, som här hafva blifvit anförda från 1876 och 1877 års undervisningsstatistik, föreföllo mig visserligen något egendomliga, men jag var naturligtvis icke i tillfälle att vid den hastiga uppläsningen närmare kontrollera dem. Jag är emellertid i tillfälle att lemna sådana siffror af färskare datum, nemligen från höstterminen 1883. Då stälde sig freqvensen i de allmänna läroverkens högre klasser på följande sätt:

Bland 34 läroverk — Nya Elementarskolan oräknad — funnos i klass 6: 1 vid 11 läroverk 50 lärjungar eller derutöver, vid 7 läroverk 30 lärjungar eller mer, vid 9 läroverk 20 lärjungar eller mer; i klass 6: 2 vid 5 läroverk 50 eller mer, vid 8 läroverk 30 eller mer, vid 5 läroverk 20 eller mer; i klass 7: 1 vid 3 läroverk 50 eller mer, vid 9 läroverk 30 eller mer, vid 7 läroverk 20 eller mer; i klass 7: 2 vid 11 läroverk 30 eller mer, vid 2 läroverk 20 eller mer, vid 5 läroverk 15 eller mer.

Således äfven i den högsta klassen (7: 2) var det något mer än hälften af läroverken, som hade öfver 15 lärjungar. Nu vet hvar och en, som har någon erfarenhet om svårigheterna vid undervisning, att dessa svårigheter ökas i den mån klasserna stiga, så att det i de högre klasserna är mycket svårare att sammanhålla ett större antal lärjungar än i de lägre.

Ang. flickors
intagning vid
rikets allmän-
na läroverk.

(Forts.)

Vidare ber jag få anföra, att om vissa realklasser på åtskilliga ställen hafva ett ringa antal lärjungar, så har det föranlett dertill, att sammanslagning egt rum dels med motsvarande latinklass och dels med afdelningar af högre art, och den sista läroverkskomitén har i sina beräkningar i afseende på nedbringandet af kostnaderna för läroverken utgått från just den åsigt, att sådana sammanslagningar vid läroverk med mindre antal lärjungar utan egentlig olägenhet för undervisningen skulle kunna ske till besparing för staten, och detta har ledd till det resultat, att de sålunda föreslagna besparingarna uppgå till icke så obetydliga belopp.

För öfrigt är det gifvet, att en ung flicka icke alltid har bestämdt gagn af att inkomma vare sig på latinlinien eller på reallinien. Hvad latinlinien beträffar, tager jag för afgjort, att meningen väl icke är att flickorna skulle tillbringa sin tid der, och hvad reallinien angår, så hyser jag visserligen den största aktning för den grundliga och fullständiga undervisning, som der meddelas i de matematiskt fysikaliska ämnena, men jag är icke så öfvertygad att denna grundliga och fullständiga undervisning i de nämnda ämnena, en undervisning som fordrar stor kraftansträngning å lärjungarnes sida, är just det, som våra familjefäder och familjemödrar i allmänhet för sina döttrar åsyfta, om äfven ett eller annat enstaka exempel kan tala för, att man velat hafva in sina döttrar i läroverken, hvilket naturligtvis under nuvarande förhållanden, och i öfverensstämmelse med lydelsen och andan af nu gällande skollag, det helt enkelt hade varit en olaglighet af regeringen att bevilja.

Det är taladt om, att flickor skulle på de ställen, der samuppföstran eger rum, vara friskare och att dödlighetsprocenten vore mindre än hos gossar. Skada blott, att de undersökningar, som på sista tiden egt rum hos oss och i vårt grannland, Danmark, helt och hållet motsäga icke den uppfattning i frågan som uppstålts, men i fråga om flickors och gossars relativa motståndskraft mot ansträngning genom undervisning. Den danska kommissionen, som nyss har varit tillsammans, betonar, att hos flickor mellan 13—16 år sjukligheten är störst; vid 13 år uppgår sjukligheten ända till 51 procent, faller sedan successivt till 47 å 42 procent och uppgår vid 16 år till 40 procent. Enahanda siffror ungefär, ehuru jag icke har dem till hands, tror jag komma att föreligga i tredje delen af läroverkskomiténs betänkande, som är under utgifning och snart väntas. Dermed har jag icke på något sätt uttalat någon önskan om förbud för flickor att begagna sig af undervisningen, jag har endast velat varna för den öfveransträngning och skada, som skulle kunna vållas af deras intagande i läroanstalters högre klasser, der naturligtvis alltid en viss kraftutveckling och kraftansträngning fordras, af hvilken qvinnan i den åldern måste vara mindre mäktig än mannen — något som icke kan hjälpas, om det äfven är beklagligt.

Det har vidare talats om, huruledes denna samuppföstran skulle verka renande och förädlande. Detta är något, som jag icke vill förneka. Det kan mycket väl hända, att så är, men jag tror, att om så skall varda fallet, måste denna samuppföstran börja tidigare: just såsom motionären anför, att det sker i Amerika, vid 6 eller 7 års ålder.

Det är kanske den rätta tiden, men säkert är, att den måste börja tidigare än motionären nu föreslagit och att den sedan måste fortgå efter bestämd plan successivt, så att icke ynglingar och flickor föras tillsammans, utan att förut känna hvarandra, vid den ålder, då det kan vara farligast; en fara som kan vara öfvervunnen genom en föregående gemensam uppfostran, men som måste ökas genom att de varit skilda åt under den ålder, då de kanske hade bort vara tillsammans.

Det skulle vara godt och väl, om denna samuppfostran skulle kunna inverka på andan i våra elementarläroverk så välgörande, att de disciplinära förseelserna allt mer förminskades och att sedligheten blefve allt större och större. Jag är dock icke fullt öfvertygad härom, och skulle det förhålla sig så ledsamt, som i den flera gånger citerade motionen är skildradt beträffande våra allmänna läroverk, då vore det visserligen mycket betänkligt att ingå på bifall dertill att låta flickor komma in i sjetta och sjunde klasserna. Ty der heter det: »denna betänkliga sida af de allmänna läroverken blir än betänkligare genom svårigheten, ja, omöjligheten att öfvervaka lärjungarnes lefverne. Sammanförde till städerna, i 96 allmänna läroverk och pedagogier, af hvilka atskilliga räkna nära 600 lärjungar, äro flertalet af dessa lemnade så godt som åt sig sjelfva under de farliga åren af passionernas uppvaknande, frestelsernas påstörning, karakterens och sedernas bildande för lifvet, utan att läroverket med sina timlärare kan i någon väsentlig mån derpå inverka.» Och strax efter heter det: »under sådana förhållanden går den unge ej sällan ut som vrak på lifvets stora, stormiga sjö, och det är familjen och samhället, som sedan få dragas med det förolyckade skrofvat, så godt de förmå.»

Om det nu skulle vara så, att samuppfostran är ett godt — och jag upprepar det, detta är något, som jag icke vill förneka — så är det väl det riktiga att låta denna samuppfostran till en början besörjas genom enskilda läroverk, som få försöka sig, på det man efter försöken och efter den derigenom vunna erfarenheten må kunna bestämma sig för, huruvida systemet förtjenar att i större eller mindre mån af staten uppmuntras, vare sig genom betydligare bidrag eller genom inrättande af särskilda skolor. Detta är den riktiga vägen och en väg, som jag antager blir den, som kommer att beträdas, såsom den redan har blifvit beträdd genom ett enskildt läroverk, hvilket troligen andra komma att följa i spåren. Har sådant skett och skett med framgång, då har frågan kommit i ett helt annat skede — och jag är nog lycklig att äfven i detta fall kunna påräkna ett stöd i den ofta citerade motionen. »Än mera betryggande», heter det, »och uppmuntrande för begåfvade, vetgirige men obemedlade ynglingar» — motionären talar om ynglingar, men jag tillåter mig lämpa det på flickor — »vore, att *enskilda läroverk*, som genom upphörandet af statens kostnadsbilliga undervisning skulle uppkomma, också kunde åt en och annan dylik yngling lemna fri undervisning, äfvensom rätta de misstag, som möjligen begåtts, i fall statsskolan vägrat mottaga en sådan yngling.» »Följden af nya, enskilda läroverks uppkomst skulle», säger motionären, »för öfrigt blifva» — han begagnar här ett citat, som han gjort till sitt eget — »att dessa, ohindrade af alla klafbindande reglementen, kunna utveckla sig i all möjlig frihet, på sätt som

Ang. flickors
intagning vid
rikets allmän-
na läroverk.
(Forts.)

Ang. flickors
intagning vid
rikets allmän-
na läroverk.

(Forts.)

hvar och en anser enligast med sina pedagogiska åsigtter, sin klientel och de lokala förhållanden, under hvilka han arbetar.» Motionären talar sedan om språkundervisningen, hvarefter han yttrar: »Är måhända den stereotyperade enformigheten, som nu karakteriserar våra statsanstalter, att föredraga för den mångfald, som vi då skulle erhålla?» Nu ber jag Kammarens ledamöter lägga märke till, att denna »stereotyperade enformighet» just finnes vid våra *manliga* elementarläroverk, men att i de *qvinliga* läroverken sådan *icke* finnes, utan der är denna välgörande frihet, som motionären har skildrat, rådande. Skulle det då vara skäl, att tvinga flickor från dessa enskilda läroverk, som äro utrustade med alla de omtalade förmånerna och friheterna, och tvinga dem in i statens läroverk, der de skulle komma tillsammans med gossar, hvilka i någon mån alltid måste hafva olika undervisning?

Jag slutar med det uttalaude, att samuppfostran är något, som bör behjertas; utbildning af den unga qvinnans kunskaper är också något, som bör behjertas; men låtom oss behjerta det på rätt sätt och med användande af de rätta medlen, så att vi icke, med tanken rigtad allt för mycket på ett i dimmor fjerran hägrande mål, förbise den till ändamålet ledande och rigtiga vägen, på hvilken vi kunna vinna, hvad vi alla åsyfta att vinna: qvinnans uppfostran till sann bildning och förädling.

Detta anförande mottogs med talrika bifallsrop.

Herr Adelsköld: Qvinnans höjande till likställighet med mannen har, trots det motstånd föräldrade fördomar uppstått, under senare tider gjort icke obetydliga framsteg och det har gått så långt, att hennes rätt till intellektuel uppfostran har erkänts på det sätt, att hon till och med vunnit tillträde till universiteten. Men under det stora summor uppoffras för gossars uppfostran, icke allenast genom fri undervisning i skolorna, utan äfven genom betydliga stipendiifonder på omkring 11 millioner kronor, har det allmänna i det hela gjort högst obetydligt för qvinnans elementarundervisning, hvilken egentligen öfverlemnats till de privata läroanstalterna, i hvilka endast ett fåtal förmögne kunna vinna undervisning, emedan afgifterna der äro ganska höga. Man tyckes hafva ansett, att den unga qvinnans högre utbildning i allmänhet vore öfverflödig och att det vore tillräckligt, om hon lärde sig läsa och skriva och litet räkning samt några talanger, såsom musik, språk och dans så, att hon dermed kunde tjusa någon af andra könet eller, med andra ord sagdt, få sig en man — om lifvet sedermera blir en vandring på törnen i stället för, såsom man förestält sig, en dans på rosor, har man icke fäst sig vid. Förhållandena hafva emellertid, såsom sagdt, blifvit icke obetydligt ändrade på sista tiden, men ännu återstår mycket att göra. Ty den som vill lära mera, än det torftiga som meddelas i folkskolorna och är medellös, har svårt att förskaffa sig ytterligare bildning i de enskilda läroverken, till följd af deras dyrhet. Motionären har sökt att afhjelpa en del af denna olägenhet genom att föreslå, att flickor skulle få inträde i elementarläroverkens högre klasser, i hvilka i allmänhet endast ett fåtal lärjungar förekomme. För min del anser jag, likasom den siste ärade

talaren och af samma skäl, som han anført, detta icke vara lämpligt, men deremot är jag i princip af samma åsigt som motionären, att ganska stora fördelar af en gemensam uppfostran för flickor och gossar skulle uppstå. Men skall detta ske, så är det å andra sidan nödigt, såsom äfven den siste talaren anført, att det sker från början, alldeles sasom i våra folkskolor, och att den gemensamma undervisningen sedermera fortfarande tillämpas i de högre läroverken. Såsom bekant praktiseras detta redan i våra folkskolor, der flickor och gossar studera tillsammans till 14 å 15 års ålder, och i Amerika är detta utsträckt ännu längre, så att flickor och gossar der äro obligatoriskt skyldiga att bevista skolan ända till i allmänhet 18 års ålder.

*Ang. flickors
intagning vid
rikets allmän-
na läroverk.*

(Forts.)

Men det finnes här i Stockholm alldeles under våra ögon en skola, hvilken äfven den förste talaren omnämnde, som praktiskt tillämpat detta system med den största framgång, jag menar den af rektor Palmgren stiftade så kallade »praktiska arbetsskolan» i gamla enkhuset. Jag har gjort mig närmare underrättad om densamma af det skäl, att jag sjelf under några år haft en dotter i denna skola. I Palmgrenska skolan erhålla icke mindre än öfver 300 flickor och gossar sin uppfostran i ålder från 6 till 18 år, och der ser man statsrådssöner och döttrar tillsammans med arbetares, utan att deraf på något sätt uppstått någon olägenhet. Resultatet i Palmgrenska skolan har varit detsamma, som man hört beskrivas från Amerika. Gossarne hafva blifvit mera städade; man hör aldrig några pöbelaktiga, vulgära uttryck, ynglingarnes sätt och skaplyne hafva förmildrats och förfinats. Den unga qvinnan lär sig med hvarje dag allt bättre att döma mannen efter hans kunskaper och inre värde samt att lita på sig sjelf. Läraren får utesluta ifrån sitt tal och sitt sätt uttryck, hvilka ofta vanhedra mängden lärosal. Det lediga och höfliga sätt, som är en så ovärderlig egenskap för dem, som utträda i verlden, inhemtas redan genom ungdomen i skolan. Mellan lärjungarne af de olika könen uppstår en ifrig täflan, som annorstädes ej ens kan framkallas genom belöningar.

Undervisningen i Palmgrenska skolan är på samma gång teoretisk och praktisk. Undervisning meddelas i samma ämnen som i elementarläroverken och är utsträckt till 6:e klassen i elementarkursen, men kommer efter hand att utsträckas till hela denna kurs. Men bredvid den teoretiska undervisningen har äfven tillämpats en praktisk, bestående af slöjd, träsnideri, brodering, sömnad, bokbinderi m. m. Genom denna blandade teoretiska och praktiska undervisning förekommes det ansträngande och själsdödande i den enbart teoretiska undervisningen i de almännna läroverken, och då dertill kommer, att den praktiska undervisningen sker efter stilfulla mönster och således bidrager att utbilda smaken och skönhetsinnet i högre grad, föreställer jag mig, att Palmgrenska undervisningsanstalten är ett mönster för framtidens skola. Jag skulle derföre vilja råda hvar och en, som intresserar sig för det unga släktets uppfostran, att taga närmare kännedom om denna skola.

Tiden är långt framskriden, och jag vill icke längre upptaga tiden; men af hvad jag haft äran anföra, framgår, att jag i princip delar motionärens åsigt om det fördelaktiga i gemensam uppfostran för de båda könen, ehuru jag, af de skäl som återfinnas i det Till-

Ang. flickors intagning vid rikets allmänna läroverk. fälliga Utskottets betänkande, icke kan tillstyrka bifall till motionen i den form den föreligger.

(Forts.)

Herr Borg: På grund af den långt framskridna tiden skall jag blott yttra några ord och dervid på förhand anhålla, att Kammaren icke måtte föreställa sig, att jag funnit skäl att i någon mån ändra åsigt till följd af hvad den näst siste talaren anförde; men det skulle fordras allt för lång tid att nu genmäla denna framställning. De sifferuppgifter, som af honom blifvit anförda, är jag för öfrigt lika litet i tillfälle att nu kontrollera, som han varit det beträffande mina. Det förvånar mig emellertid, att en i pedagogiken så framstående man icke funnit sig belåten med, om jag under loppet af 5 år så till vida ändrat åsichter angående statens läroverk, att jag nu skulle vilja deri insätta äfven flickor. Det skulle ju annars betyda, att jag anser skolorna under tiden hafva blifvit väsentligt förbättrade. För öfrigt, med lika mycket skäl som man vågar att sätta sina gossar i ett allmänt läroverk, om ock med äfventyr att skada deras moral, med lika mycket skäl borde man kunna våga att sätta dit sina flickor, för hvilkas moralitet i skolan man i alla händelser ej behöfver frukta mer än för sina gossars. Beträffande vidare aktsamheten i fråga om flickors tillträde till de allmänna läroverken, anser jag pedagogerna vara de minst lämplige att afgöra denna sak, i hvilken tvifvelsutän föräldrarna äro de bästa målsmännen; dessa, föräldrarna, skola helt visst akta sig för att sända sina flickor till sådana läroverk, hvilkas lärjungars eller lärars eller bådaderas kondukt de tvifla på.

Slutligen får jag tacka talaren för hans uppmaning att behjerta frågan. Det skulle dock hafva varit mig kärare, om den blifvit väckt af en framstående pedagog. Då samundervisningen redan många år praktiserats i Amerika och 12 år i Holland, torde frågan icke kunna anses ligga så inom molnens område; ty om ock Amerika ligger för långt borta för att svenska pedagoger i allmänhet skulle kunna sträcka sin blick dit, torde så ej vara förhållandet med Holland. Det vore i alla fall ej för tidigt att man äfven hos oss toge i öfvervägande denna angelägenhet, hvartill jag ber att en annan gång få återkomma.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, och Utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan bifölls.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag
dels till Riksdagens skrivelser till Konungen:

N:o 11, angående val af Fullmäktige i Riksbanken; och

N:o 12, angående val af Fullmäktige i Riksgäldskontoret;

dels äfven till Riksdagens förordnanden:

N:o 13, för Fullmäktige i Riksbanken;

N:o 14, för Fullmäktige i Riksgäldskontoret;

N:o 15, för suppleanter till Fullmäktige i Riksbanken; och

N:o 16, för suppleanter till Fullmäktige i Riksgäldskontoret.

Justerades tre protokollsutdrag för detta sammanträde.

På framställning af Herr Grefven och Talmannen beslöts, att på föredragningslistan till nästa sammanträde skulle bland utskottsbetänkandena sättas främst Stats-Utskottets utlåtande N:o 20 och sist Banko-Utskottets utlåtande N:o 6.

Kammaren åtskildes kl. 3,37 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.
